

מגילת אסתר – מדריך לגננת

ורד ינאי

כתיבה וריכוז :

ורד ינאי, מרצה ומדריכה פדגוגית במכללת אורות ישראל

ייעוץ תורני :

הרב יעקב אריאל שליט"א, רב העיר רמת גן ; מרצה בכיר במכללת אורות ישראל
הרב פרופ' נריה גוטל, נשיא מכללת אורות ישראל
הרב צבי ינאי, רב קהילת "פנינת גנים" בפתח תקווה ; מרצה במכללת אורות ישראל

ייעוץ פדגוגי :

ד"ר עידית ליוש, ראש מסלול הגיל הרך במכללת אורות ישראל
לוזית אודסר, מרכזת מסלול הגיל הרך במכללת אורות ישראל
אסתר חטב, מפקחת ארצית קדם-יסודי בחמ"ד

ייעוץ מדעי :

ד"ר איל דודסון, ראש התמחות ארץ ישראל במכללת אורות ישראל

קראו והעירו :

ברוריה מכמן, מכללת אורות ישראל
חני אברהמי, מדריכה פדגוגית במכללת אורות ישראל, גנת
זהורית שטאל – מפקחת גני ילדים בחמ"ד
רחל סלייטר – גנת גן מדעי, כותבת תכניות לגיל הרך בחמ"ד
רינה אבודרהם - גנת
חני אלגרבל – גנת
מיכל ריינוס – גנת
רעות שרביט – גנת

תמר אוליאל – בוגרת מכללת אורות ישראל, מחנכת כיתה א'

תרמו מעצתן ומניסיונן :

אביבה זינר – גננת, פנינה שטרנברג – גננת, רינה שמעון – גננת

עריכת לשון :

יעל גוילי

עיצוב ועריכה גרפית :

דורית שטרן

הדפסה : דפוס ש.ה.ר. רחובות

תשע"ה

תוכן עניינים

4.....	בטרם קריאה.....
5.....	מבוא.....
7.....	הקדמה.....
17.....	פרק א.....
23.....	פרק ב.....
33.....	פרק ג.....
43.....	סיכום.....
45.....	הצעות והדגשים לעיבוד המשך סיפור המגילה.....
47.....	מקורות מומלצים להרחבה ולעיון.....

בטרם קריאה

לפניך חומר עזר ייעודי לגננות בנושא הוראת מגילת אסתר. מטרת חומר העזר היא להקל על עבודתך כגננת: להביא לפניך רעיונות, משמעויות והיבטים בכתוב אשר נכתבו במפרשים שונים ובספרי עזר (כדוגמת "כתבוני לדורות" של הרב יהושע בכרך ו"מור והדס" של הרב יגאל אריאל) באופן שמתאים לגן הילדים.

החומר שלפניך מכיל כ-40 עמודים, והוא מחולק לחלקים אלו:

- מבוא
- הקדמה
- פרק א
- פרק ב
- פרק ג
- סיכום
- הצעות והדגשים לעיבוד המשך סיפור המגילה

אין חובה לקרוא ולעיין בכל החומר שלפניך כדי להפוך את עבודתך בגן הילדים למשמעותית יותר. גננת שתקרא כ-10 עמודים לפי בחירתה מתוך ההקדמה או מתוך אחד הפרקים, תקבל כלי משמעותי לתרגום שפת המגילה לשפת הילדים.

גננת שתקרא את החומר כולו, תקבל מבט כולל על הוראת סיפור המגילה בגן הילדים. נוסף על כך, היא תרכוש כלים להוראת סיפורי התנ"ך בגן הילדים, שישרתו אותה גם בסיפורים אחרים. לכן מומלץ להקדיש זמן לעיון וללימוד של כל החומר.

עבור חלק מכן החומר ישמש בעיקר ככלי למיקוד, לארגון ולתרגום לשפת הגן של רעיונות המוכרים לכן. עבור אחרות ייתכן שיהיה בחומר זה חידוש רב, ואולי אף הפתעה: "איך זה שלא ידענו קודם?!", "איך אף אחד לא סיפר לנו ש...?".

יהדות בכלל והוראת יהדות בגן הילדים בפרט היא תחום אין-סופי, ותמיד קיימים רבדים נוספים שניתן ללמוד ולהדגיש. אם כל גננת תלמד השנה רעיון אחד או היבט אחד שלא לימדה או לא הדגישה קודם לכן, והיה זה שכרנו.

שיהיה בהנאה,

ורד ינאי

צוות הכתיבה

אלייד, הגנת

לעתים נדמה שסיפורו של חג בגן הילדים הוא מעין מעשה קסמים: הגנת המספרת אורגת יחד לאריג אחד עובדות, רצפים, סדר אירועים וגורמים, רעיונות ומשמעויות שפושטים צורה ולובשים צורה חדשה בשפת הילדים, יחד עם חוויה ורגש.

כך למשל בסיפור מגילת אסתר, רעיון כמו "ה' מסתתר במגילה – שם ה' איננו מופיע במגילה, אך הוא זה שמניע באופן נסתר את כל האירועים", ילבש צורה כמו זו: "ואז, בדיוק-בדיוק כשהמלך לא נרדם, בדיוק-בדיוק כאשר הוא ביקש שיקראו לפניו מספר הזיכרונות, ובדיוק-בדיוק כאשר המשרתים שלו סיימו להקריא לו איך לפני הרבה זמן מרדכי הציל את חייו כששני שומרי סף, בגתן ותרש, תכננו להרוג אותו, בדיוק-בדיוק אז...". הניסוח בשפת הילדים ילבש צורה שונה מזו שבספר עיון או בהרצאה המיועדים למבוגרים, אך המשמעות תועבר.

הגנת מתרגמת את עלילת הסיפור מהשפה המקראית לשפת הגן, ולעתים היא גם צריכה לארגן את רצף ההתרחשויות עבור הילדים. כך למשל בפרק ב, רק אגב סיפור הילקחה של אסתר לבית המלך, אנו שומעים על אופן התנהלות ה"טיפול" בכל שאר הנערות: תהליך התייפות הכולל בין השאר שישה חודשים בשמן המור ושישה חודשים בבשמים ובתמרוקי הנשים. דרך "טיפול" זו בנערות שנלקחו אל בית המלך תוארה לפני כן רק בקצרה. במקרים כאלה לעתים תבחר הגנת לארגן את הסיפור על פי סדר ההתרחשויות ולא על פי סדר הפסוקים, המתארים חלק מהאירועים באופן עקיף, ולעתים היא תעדיף דווקא להיצמד לסדר הפסוקים, גם אם ההתרחשויות מתוארות באופן שאיננו כרונולוגי. הגנת מתרגמת מילים קשות, מבנים דקדוקיים ותבניות לשוניות המנוסחים בשפתו של התנ"ך, לעברית היומיומית של שפת הילדים.

כמו כל תרגום משפה לשפה, גם תרגומה של הגנת הוא בעצם מעשה פרשני. אין סיפורה של גנת אחת זהה לסיפורה של גנת אחרת; כל סיפור הוא מעין יצירת אמנות ייחודית וחד-פעמית המושפעת מן הידע של הגנת, מההדגשים השונים שהיא מדגישה, מקבוצת הילדים המסוימת שלפניה ומקהילת ההורים שאליה הם שייכים, ולעתים אפילו ממצב רוחה של הגנת.

החומר שלפניכן נועד לתת כלים למעשה היצירה של סיפור החג על ידי הגנת. הוא לא נועד להחליף או לבטל את הצורך בקיומו של הספר "בשבילי הגן", העוסק בהוראת חגים בגן הילדים. חומר זה בא להוסיף, להדגיש ולחדד רבדים של משמעות, רעיונות מרכזיים, ערכים ומסרים, ולתת בידי הגנת כלים שיאפשרו לה לצקת אותם אל תוך עלילת הסיפור.

נוסף על כך, החומר נועד לתרגם לשפת הגן את הידע הרב הקיים בשפתו של בית המדרש בספרי עיון, בשיעורים, בהרצאות ובערוצים נוספים. נעשה כאן ניסיון לבחור מתוך הים האין-סופי של לימוד התורה את הרלוונטי ביותר לילדי הגן, לתמצת אותו, לארגנו ולהגישו בשפה בהירה ככל האפשר. הנחתנו היא שכדי שסיפורה של הגנת יהיה עשיר, מעניין, מדויק ומשמעותי, על הגנת להיות בעלת ידע רחב ברמת הלומד המבוגר לפני שהיא ניגשת לתרגם את הסיפור לשפתם של ילדי הגן. בחומר שלפניכן ייעשה ניסיון להגיש ידע זה באופן נגיש, בהיר ומתומצת ככל האפשר. זאת

מתוך תקווה ואמונה שהמעט שכאן יעורר את הסקרנות ואת הרצון לפתוח את הספרים במקורם וללמוד, בבחינת "תן לחכם ויחכם עוד".

הידע, המשמעויות והלימוד תמיד יהיו מושפעים גם מעולמה של הגננת, מאמונותיה, ממצב-רוחה, מרסיסי זיכרונות ילדות של החג בבית אבא ואימא ומאווירת החג בהווה. כאשר כל אלו מעורבים יחד, תוך שילוב בין שיקול-דעת ואינטואיציה, נוצרת היצירה החד-פעמית שמהווה סיפורו של החג בגן הילדים.

לסיום, יש לציין את החשיבות שבשילוב מילים, ביטויים וקטעי פסוקים מתוך המגילה בסיפורה של הגננת. כמו כן חשוב להדגיש שבלתי אפשרי ללמד בשנה אחת את כל המשמעויות הגלומות בסיפור. גם אי אפשר להעמיק בו זמנית בכל אחת מהדמויות ובמטען שהיא נושאת עמה בשנה אחת. בגן דו-גילאי מומלץ להעמיק בכל שנה בהיבט אחר של הסיפור, כך שילד שזו שנתו השנייה בגן ירגיש שגם השנה התחדש לו דבר-מה בסיפור המגילה. מטרתו של החומר שלפניכן היא לאפשר לגננת בחירה באילו היבטים של הסיפור להתמקד בכל שנה ושנה.

הקדמה

חג הפורים מתאפיין באווירה ייחודית ושונה מאווירתם של שאר חגי ישראל. אווירה זו מתאפיינת בתחושות ובצבעים הרבים ברחוב, ולעתים גם בשינוי סדרי בראשית בעולמם של המבוגרים, הלוקחים גם הם חלק בחגיגה: קהילה-קהילה ומשפחה-משפחה ודרכיהן הייחודיות לחגוג ולהעניק לחג את ה"צבע" המיוחד המאפיין אותו. קירות הגן עוטים צבעוניות וססגוניות, ומכניסים את ילדי הגן לאווירתו המיוחדת של החג.

מאחורי הביטויים החיצוניים האלו עומד כמובן סיפורו ההיסטורי של החג – סיפור המגילה. דרך סיפור זה ננסה להגיע אל הרעיונות והמסרים החבויים בו, וליצור חיבור לאווירת החג.

1. יד ה' המסתתרת מאחורי האירועים וההתרחשויות

נתחיל מהרעיון הבסיסי ביותר החבוי במגילה: שם ה' איננו מוזכר במגילה. המגילה עמוסה התרחשויות אשר נדמה כי מנהלים אותן בני אדם. סיפור המגילה עמוס פרטי פרטים של תיאורי משתאות, סוגי משרתים ונושאי-משרה – בעלי תפקידים בבית המלך, תיאור גדוש בפרטים לגבי תהליך ההכנה של הנערות לקראת בואן לפני המלך ועוד.

והנה מסתבר כי ישנה יד נסתרת העומדת מאחורי כל ההתרחשויות הללו: בדיוק-בדיוק כאשר המן מגיע אל המלך כדי לבקש את הסכמתו לתלות את מרדכי, "בַּלְיָלָה הַהוּא נִדְדָה שְׁנַת הַמְּלָךְ". והרגע שבו שומע המלך את צעדיו של המן בחצר החיצונה הוא בדיוק-בדיוק הרגע אחרי ששאל אם מרדכי קיבל גמול על הטובה שעשה למלך. כך גם בדיוק-בדיוק אסתר, שנבחרה למלכה ושהשתתפנו בצערה על הילקחה אל בית המלך בעל כורחה, היא זו שהתערבות שלה ברגע הנכון עתידה להציל את עמה.

מסתבר שמאחורי אותם מאורעות אנושיים כביכול ישנה יד מכוונת המסתתרת מאחורי הקלעים – יד ה'. אופי זה של נס, המתנהל דרך התרחשויות טבעיות לכאורה, שונה מהאווירה אשר משרים עלינו נסים גלויים, שאותם עתיד הילד לפגוש למשל בחג הפסח.

גננת שתתמש במילים: "ובדיוק-בדיוק אז... ובדיוק-בדיוק אז...", תוכל לכוון את לב השומעים הצעירים אל המסקנה, ש"בדיוק-בדיוק" זה איננו יכול להיות מקרי. ישנו מי שמסתתר מאחורי כל המקרים והאירועים והוא שמכוון את ההתרחשויות. ה' תמיד נמצא שם ומכוון את הדברים. הגננת תספר את הסיפור כך שהילדים יוכלו להגיע למסקנה זו של אמונה בכוחות עצמם, כפי שמכוון אותנו אופיו של הסיפור: דרך ההסתתרות אנו פוגשים את ה'.

2. השגחתו של ה' על עמו גם בגלות

סיפור המגילה פותח בתיאור עשיר בפרטים של ארמונו של אחשוורוש, הגורם לקורא לחוש ולדמיין כאילו הוא עצמו מתארח לרגע בארמון המפואר ומתפעל מהפאר, מהצבעים, מהכלים ומשפע היין המוגש. אולם מאחורי כל אלו ניצבת אמת פשוטה ומרה: אנו במצב של גלות.

תיאור הצבעים והבדים היקרים הרבים: חור, כרפס, תכלת וארגמן, אמור לעורר בקורא אסוציאציה, במעין היזכרות לא-מודעת, לדבר שעשוי מאותם חומרים וחסר לעם ישראל יותר מכול: המקדש, ומרכזיותו בחיי העם.

[לא ניכנס כאן לשאלת התיארוך של המגילה – מתי בדיוק התרחש סיפור המגילה, והאם בית המקדש השני כבר נבנה אז או לא. זאת בשל חילוקי דעות בין החוקרים השונים, וקושי ליישב את דבריהם עם הכתוב במדרש בסדר עולם רבה. על כל פנים, בין שהמקדש בנוי ובין שאיננו, רובו של העם בחר להישאר בגלות ולא לעלות לארץ ישראל עם שבי ציון בהנהגתם של עזרא ונחמיה. הכמיהה לארץ ישראל ולמקדש איננה תופסת את המקום המרכזי הראוי לה בחיי העם.]

סופו הטוב והשמח של הסיפור הוא היותו של מרדכי "מְשֻׁנָּה לְמֶלֶךְ אַחֲשֵׁרוֹשׁ". שמחת ההצלה על ההתהפכות מרע לטוב גדולה מאוד: מעם שרוצים "לְהִשְׁמִיד לְהָרוֹג וּלְאַבֵּד" אותו – עם ישראל הפך לעם שאחד מבניו, מרדכי היהודי, שאותו תכנן המן לתלות על עץ, הפך למשנה למלך אחשוורוש, ואילו המן הוא שנתלה. השמחה הזו משכיחה מאתנו הקוראים את העובדה המצערת: אסתר, שלא רצתה להילקח אל המלך אחשוורוש, נלקחה. היא, שלא עשתה דבר בשביל להיבחר, נבחרה למלכה, ונשארה בבית המלך אחשוורוש גם לאחר סופה של המגילה. כך גם מרדכי היהודי – הוא אמנם משנה למלך, אך בבית אחשוורוש, ואין לו אפשרות לצאת משם ולעלות לארץ ישראל, גם אם יהיה מעוניין בכך.

זהו סיפור גלות שאיננו מסתיים בגאולה, אלא תחילתו גלות וסופו גלות. ארץ ישראל, ירושלים והמקדש נותרים שכוחים בסופו של הסיפור אפילו בלבם של הקוראים והמאזינים.

לרעיון המרכזי הראשון, כי ישנה יד מכוונת מאחורי כל אותם אירועים והתרחשויות, נלווה כעת רעיון מרכזי נוסף: גם בגלות ה' שומר על עם ישראל. גם כשאנחנו בגלות, רחוקים מארץ ישראל, מירושלים ומהמקדש, ה' שומר עלינו ומשגיח עלינו. הוא לא יאפשר לאף אחד להוציא לפועל תכנית "לְהִשְׁמִיד לְהָרוֹג וּלְאַבֵּד" את העם שלו.

גננת שתשלב את המושג "גלות" בנקודות הזמן המתאימות בסיפור (איפה נמצאת שושן? מיהו אחשוורוש? איך קורה שיהודים רבים כל כך נמצאים בשושן ובשאר מדינות המלך אחשוורוש? ובהמשך: האם לדעתכם אסתר רוצה להיות מלכה? האם הייתה לה ברירה?) תוכל בסופו של הסיפור לחזור עם הילדים על הרעיון: אפילו כאשר אנחנו נמצאים במצב של גלות, גם אז ה' שומר עלינו.

3. ההיפוך: רע הופך לטוב

מגילת אסתר כתובה כסיפור בעל מספר נקודות שיא, שבכל אחת מהן מתרחש מהפך ממצב שהוא "רע" למצב שהוא "טוב". נקודות ההיפוך הן אלו:

1. באמצע הלילה מגיע המן אל המלך לבקש את רשותו לתלות את מרדכי על העץ שהכין לו. ההתרחשות מסתיימת בכך שהמן מקבל הוראה מהמלך להרכיב בעצמו את מרדכי על סוס ולקרוא לפניו: "כָּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הִמְלִיךְ חֲפָץ בִּיקְרוֹ".
2. המן לא מספיק להתאושש מביצוע המשימה להוביל את האיש השנוא עליו ביותר ברחוב העיר, וכבר מגיעים סריסי המלך ומזרזים אותו להגיע אל המשתה השני של אסתר. בסופו של משתה זה שומע המלך לעצת חרבונה לתלות את המן על העץ שהכין למרדכי, ואסתר ומרדכי יורשים את מעמדו של המן: אסתר מקבלת מהמלך את בית המן, ומרדכי מקבל את טבעת המלך, המאפשרת לחתום בשם המלך על צווים מלכותיים, שהוסרה מהמן.
3. בממלכה הפרסית אין אפשרות לבטל צו מלכותי שהוצא מאת המלך. כך שעל אף שהמן נתלה ומרדכי קיבל את טבעת המלך, גזרת ההשמדה המרחפת מעל כל יהודי מדינות המלך אחשוורוש לא בוטלה. ההתרחשות מסתיימת בכך שהמלך נותן למרדכי ולאסתר רשות להוציא צו מלכותי חדש על היהודים "כטוב בעיניהם", והם מפיצים צו המעניק ליהודים רשות להתגונן מפני האויבים שירצו להשמידם בי"ג באדר.
4. אויבי היהודים קיוו להשמידם בי"ג באדר, בהתאם לגזרתו של המן (שכאמור, על פי חוקי הממלכה הפרסית לא ניתן לבטלה). המצב מתהפך כאשר בהתאם לרשות שקיבלו היהודים להגן על עצמם, הם מנצחים בקרב והורגים בשונאיהם.

בכל אחת מנקודות ההיפוך הללו, מצב שנראה כרע מוחלט הופך לטוב מוחלט:

1. מרדכי – לא רק שאיננו נתלה על העץ, אלא הוא מובל ברחובות העיר באופן המעניק לו את הכבוד הרב ביותר האפשרי מאת המלך.
2. אויבי היהודים – לא רק שאינם מצליחים לפגוע בעם היהודי, אלא שנוצרת הזדמנות לזהות אותם ולהשמידם.
3. גזרת ההשמדה, שניתנה מתוך אדישות של המלך ("הַכֹּסֶף נָתַן לָךְ וְהָעַם לַעֲשׂוֹת בּוֹ כְּטוֹב בְּעֵינֶיךָ"), הופכת לאילוץ שנעשה מאמץ לתקנו.

בכל אחת מנקודות ההיפוך הללו, המסר המועבר הוא שגם רע יכול להפוך לטוב, ואפילו רע גדול יכול להפוך לטוב גדול.

הגננת תדגיש: גם מצב שנראה לנו רע יכול להפוך לטוב. ובלשונה של אחת הגננות: "אני מדגימה לילדים שלפעמים המן למעלה ומרדכי למטה, ולפעמים מרדכי למעלה והמן למטה. הכול מתהפך".

4. הצחוק

נקודת ההיפוך הראשונה מסופרת באופן שעשוי להעלות חיוך על השפתיים :

המן איננו יכול להתאפק ולהמתין עד הבוקר, כפי שיעצו לו זרש אשתו וכל אוהביו. הוא מגיע בלילה אל בית אחשוורוש כדי לקבל את הסכמתו, אשר היה סמוך ובטוח שתינתן, לתלות את מרדכי על העץ שכבר הכין עבורו. המן כמובן איננו יודע ששנת המלך נדדה דווקא בלילה ההוא (עד כמה צריך אדם להיות להוט לפגוע באדם אחר, כדי להעז ולהיכנס אל בית המלך באמצע הלילה?!). המן גם איננו יודע כיצד ביקש המלך לפתור את בעיית נדודי השינה – באמצעות הקראה מספר הזיכרונות דברי הימים, המכיל תיעוד מלכותי של הקורות את אחשוורוש. מובן שהמן איננו יודע לאן בדיוק הגיעו המקריאים ובאיזה מצב רוח נתון המלך. ייתכן שהמלך בדרך כלל רגיל לאשר באדישות את בקשותיו של המן, כפי שאישר את גזרת ההשמדה התמוהה (ממתי משמידים עם כיוון שהוא מפוזר ומפורד או כיוון שאיננו מביא תועלת?!). אולם הפעם המלך דווקא יוזם את השיחה ומנהל אותה, והוא מבקש את עצתו של המן מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו.

המגילה מספרת את ההתרחשות באופן המכוון לעורר את הקוראים לצחוק: הנה מי שתכנן מלכות עבור רעהו, נופל בעצמו לתוך המלכות שהכין. משאלת הלב של המן איננה מתגשמת והוא מתבקש דווקא לחלוק כבוד למרדכי. ההתרחשות מסתיימת כאשר סריסי המלך מגיעים לזרז את המן להגיע במהירות אל המשתה, שבסופו ציווה המלך לתלות את המן על העץ שהכין למרדכי. אופן התנהלות העניינים אמור לעורר את הקוראים והמאזינים לצחוק גדול על מפלתו המוחלטת של המן. (אנו המבוגרים, שכבר מכירים את הסיפור וזוכרים את סופו מפורים של השנים הקודמות, לעתים מאבדים את היכולת לצחוק צחוק גדול בנקודה זו של הסיפור.)

גננת אשר מספרת את סיפור המגילה באופן היוצר מתח וציפייה, תוכל לעורר את קהל המאזינים שלה לצחוק גדול בנקודת ההיפוך: איך קרה בדיוק-בדיוק ההפך ממה שרצה המן שיקרה. כמה מצחיק! בסוף המן נתלה על העץ שהוא הכין למרדכי... בסוף המן שרצה לבקש מהמלך באמצע הלילה (כל כך היה לו דחוף לבקש רשות באמצע הלילה!) לתלות את מרדכי, הצטווה (הוא בעצמו!) להרכיב אותו ברחוב העיר, כשכולם רואים איך הוא חייב לעשות כבוד לאיש שהוא הכי שונא... כמה מצחיק!!!

[על הקשר שבין צחוק לבין מצבי חיים של חרדה מפני אובדן החיים, כתב הרב רן שריד בהקדמתו לספר "נתיבות החסידות – פורים" (רמת גן תש"ע)].

חשוב להעיר כאן הערה כללית: דמותו של המן, המבקש להשמיד עם שלם ללא כל סיבה הגיונית, מייצגת רוע מוחלט וחסר פשר. לכן גם השמחה על מפלתו היא שלמה ומותר לצחוק עליה. בגיל מאוחר יותר יפגוש הילד במערכת החינוך גם תפיסות עולם מורכבות כמו "בְּנֵל אוֹיֵבךָ אֵל תִּשְׁמַח". בסיפורי תנ"ך אחרים, במועדים אחרים ובגילים אחרים הילד עתיד לפגוש מגוון של תפיסות עולם ביחס למפלתו של אויב. סיפור המגילה בנוי כשרשרת אירועים שבה הרשע נופל באופן מדויק ביותר בפח שטמן לזולתו, וזה מצחיק. בכוחו של הצחוק במגילה להוות עבור הילד תשתית מעמיקה להזדהות עם האווירה הלא-שגרתית המאפיינת את ימי הפורים ולהבנת מהותה.

5. צורת הכתיבה המחויבת של המגילה

לא רק תיאור המאורעות בנקודת ההיפוך אמור להעלות חיוך על השפתיים; המגילה כולה כתובה בכתיבה מרומזת, האומרת דבר אחד ורומזת בין השורות לדבר אחר. למשל, המגילה מתפעלת מהפאר ומהיפוי בביתו של המלך אחשוורוש, ובין השורות היא רומזת לריקנות העומדת מאחורי הפאר: מלך שכטוב לבו בין מצווה להראות לכל הנוכחים את יופייה של אשתו-מלכתו טובת המראה, כאילו הייתה עוד חפץ מחפצי הארמון. מלך שאפילו את ענייניו המשפחתיים איננו יודע לפתור בכוחות עצמו, והוא זקוק לעצת יועצים.

תיאור ההתרחשויות לאורך סיפור המגילה מלא בלעג מוסתר היטב לדמותו של המלך הכול יכול. מלך זה שולט על כל העולם המוכר באותם ימים – מאה עשרים ושבע מדינות, מהודו ועד כוש. דברו הוא חוק, וצו מלכותי שיצא מלפניו הוא בעל תוקף כה רב עד כי לא ניתן לבטל אותו לעולם.

מלך זה נתון לעצת יועצים, וברגע של אדישות הוא מסוגל להסכים לגזרה להשמיד עם שלם. והנה הופך המלך הכול יכול הזה לשבוי בידי עוצמתו – הוא עצמו איננו יכול לבטל צו שיצא חתום בטבעתו ברגע של אדישות, אשר משמעותו להשמיד, להרוג ולאבד עם שלם, ובכללם גם את מלכתו-אשתו החדשה והאהובה.

דמותו של אחשוורוש מהווה מעין ראי המשקף את דמותה של הממלכה הפרסית כולה, על ארמונותיה, תרבות המשתאות שבה ודרך קבלת ההחלטות הנהוגה בה. המנגנון עובד היטב וללא תקלות ברמה הטכנית, והצווים מועברים ביעילות רבה ממקום למקום בעזרת מערכת מתוחזקת היטב של רצים המעבירים את האגרות לכל מדינות המלך אחשוורוש. אך המנגנון לעתים עיוור ברמה המהותית – הוא מכיל צווים מלכותיים שלא ניתן לבטלם, אפילו לא על ידי המלך עצמו, וגם לא אם מסתבר שניתנו בטעות. דמותו של אחשוורוש ודמותה של הממלכה הפרסית כולה מוצגות באופן קריקטורי המעורר לעג.

כאמור, הלעג מוצג באופן סמוי והוא מסתתר בין השורות. כדי לפענח נכון את מה שמספרת המגילה באמצעות רמיזות, צריכים הקוראים והמאזינים להיות מיומנים בקריאה ובהאזנה לספרות מרומזת, בפענוח מסר הנמצא בין השורות ובהקשבה למה שלא נאמר בגלוי. בעזרת שאלות מכוונות יכולה הגננת להוביל את ילדי הגן לפענוח מדויק של אותם רגעים מעוררי-חיוך.

גננת המשתמשת בשאלות מכוונות תוכל לעורר את חיוכם של הילדים לאורך סיפור המגילה. ניתן לשאול למשל: מה דעתכם על מלך שזו הדרך שבה הוא מחפש לו אישה? בהמשך יובאו דוגמות נוספות.

6. הדמויות במגילה ומטען המשמעות הנלווה אליהן

ילדי הגן פוגשים לאורך סיפור המגילה את המאורעות ואת הרעיונות החבויים בתוך העלילה. בצד המאורעות הם פוגשים גם את דמויות המגילה: אחשוורוש, המן, אסתר, מרדכי ודמויות המשנה שבמגילה. חשיבתם של ילדי הגן היא עדיין קונקרטיה בחלקה: הילדים מדמיינים לעצמם את הדמויות, אוהבים אותן או נרתעים מהן, ומזדהים אתן ברגעים של שמחה או כאב.

התנ"ך בדרך כלל איננו נוהג להאריך, לפרט ולתאר באופן ישיר את תכונותיהן ואופיין של הדמויות המתוארות בו. עם זאת אנו יכולים ללמוד על מידותיהן, תכונותיהן ואופיין דרך מעשיהן. כך גם במגילה – הרעיונות שבמגילה עוברים אל הקוראים ואל המאזינים, ובייחוד אל הילדים, לא רק דרך המאורעות והעלילה אלא גם דרך הדמויות שבסיפור והמעשים שהן עשות.

חלק מהאנשים המתוארים במגילה הם כאלה שקל יחסית לקורא המבוגר ולילד להסיק מסקנות וללמוד על אופיים דרך מעשיהם; המן למשל הוא אב-טיפוס לשנאת ישראל בכל הדורות, שהיא שנאה שמעבר לגבולות ההיגיון. כמו כן הוא מייצג רדיפת כבוד, עד כדי האמירה "וְכָל־זֶה אֵינָנוּ שׁוֹה לִי" – זלזול מוחלט בכל מה שיש לו, אם ישנו אדם אחד ביקום שאיננו מכבד אותו בכבוד הראוי לו לפי דעתו.

דמותה של אסתר דורשת מהילד מעט יותר התבוננות, אבל גם לגביה אפשר להבליט תכונות, מידות וקווי-אופי בקלות יחסית: צניעותה של אסתר ואצילותה מתבטאות באי-רצונה להילקח לבית המלך ולהפוך לחלק ממנו, ובהמשך באי-רצונה לבקש לעצמה דברים שייפו אותה. גם נכונותה להקרבה עצמית למען עמה, כאשר היא נדרשת לכך על ידי מרדכי, מבטאת מידות אלו.

יש צורך בקריאה חוזרת של הסיפור ובהתבוננות בנרמז בין השורות כדי להסיק מסקנות לגבי חלק מהדמויות בסיפור המגילה. למשל יש לבחון: האם ההתייעצות של אחשוורוש עם יועציו "כִּדְת מַה־לַעֲשׂוֹת בְּמַלְכָּה וְשִׁתִּי" היא סימן לחוכמה, לשיקול דעת ולזהירות, או שמא דווקא סימן לטיפשות ולחוסר יכולת להחליט בעניינים משפחתיים שכל בר-דעת מטפל בהם בצנעה? כך גם במצבים רבים נוספים, עומד הקורא נבוך ואיננו בטוח: האם הבנתי נכון את הרמז? איך עלי לפרש את מעשיה של הדמות?

גננת שתלמד את סיפור המגילה לעומקו, תרכוש כלים שיאפשרו לה לבחור בחירה נבונה ומושכלת בין האפשרויות השונות שבפרשנות ובמדרש. היא תוכל להעניק לילדים דמויות המאופיינות בתכונות ובמידות מסוימות ושקיים פשר למעשיהן.

לפעמים כאשר אנו, כמבוגרים, ניגשים לספר את הסיפור לילדים, אנו חווים במהלכו רגעים של אי-בהירות, חוסר-ביטחון ומבוכה סביב השאלה איזו תכונה עלינו לייחס למעשיה של דמות. לעתים אנו מכירים יותר מפירוש אפשרי אחד ואיננו בטוחים במה לבחור. במקומות כאלו אנו עשויים לנטות להיות "מילוליים" – להיצמד למילות הכתוב ולספר על ההתרחשויות בלי לייחס להן מטען של משמעות. אנו מספרים שכך קרה בלי לשאול את עצמנו שאלות כגון: האם סירובה של ושתי לבוא, בניגוד למצוות המלך, הוא מעשה לא הגיוני, או שאולי זה דווקא המעשה

המתבקש מול דרישה משפילה? כאשר אנו מספרים את הסיפור כמות שהוא, בלי להתייחס למשמעות הנלווית אליו, נשאר בתודעת הילדים מעין חלל, ומה שלא ברור לנו, מתקבע אצלם כ"לא-ברור".

חשוב לזכור שהילדים בגן חשופים לספרות ילדים מודרנית שיש בה סיבתיות. הם מפתחים בהדרגה את היכולת להסיק מהו המניע למעשיה ולהתנהגותה של דמות בסיפור מתוך מה שנכתב עליה במרומו. אם המבוגר המספר משאיר את התנהגותן של הדמויות בסיפורי התנ"ך ללא ייחוס מניע למעשיהן, דווקא בסיפורי התורה היקרים כל כך ללבנו ושאלנו כה מקפידים בכבודם נוצרת מעין "צרימה". הילד עדיין איננו יודע לבטא במילים את אי-הנוחות שהוא חש, אך נוצר אצלו חלל ריק בשל אי הצעת הסבר, הנמקה או אפילו אמירה פשוטה כמו: "אנחנו לא יודעים מדוע הוא נהג כך". חללים כאלה בתודעתו של הילד מרגילים אותו לחשוב כי "סיפור תורה לא חייב להיות הגיוני", או שהוא מתמלא בהשערות פרטיות משלו.

מותר לנו בהחלט להגיד לילדים: גם אני לא יודעת מדוע נהג אדם מסוים כפי שנהג. פסוקי המגילה לא מגלים לנו את התשובה – זה לא כתוב בהם. מותר וכדאי לנו המבוגרים לעיין במדרשים ובפירושים השונים ולבחור מתוכם. לא כדאי להשאיר חללים שהגננת איננה מתייחסת אליהם, מפני שכך מועבר לילד מסר לא-מדויק.

גננת שתתייחס לצורך של הילד ושל המבוגר להבין את מניעיהן של הדמויות, תגביר את ההזדהות של הילד עם הסיפור. גננת שתציין: "גם אנחנו לא יודעים למה... אולי...", תגביר את אמונו של הילד במבוגר המספר, ותחזק את ביטחונו שה"חלל" שהוא מרגיש בו אכן קיים. בחומר שלפניכן נעשה ניסיון להציע הסברים המבוססים על המדרשים ועל הפרשנות ומותאמים לשפתו של הילד, במקומות שבהם אנו שואלים את עצמנו מדוע פעלו האנשים כפי שפעלו. זאת תוך דגש על חשיבות העברת המסר: "גם אנחנו לא תמיד יודעים למה".

7. דמותו של מרדכי

את דמותו של מרדכי קשה ללמד בגן הילדים בלי לעשות שימוש ברעיונות הלקוחים מהמדרש, מהמפרשים, מתורת החסידות ומהפרשנות בת-זמננו. מדוע זה כך?

המגילה מספרת על מרדכי הרבה, אך היא מאפיינת אותו רק מעט; בתוך ריבוי הפרטים הנמסרים לקורא, המגילה ממעטת לספר לנו על תכונותיו, אופיו והמניעים לדרך שבה הוא פועל. כבר בפעם הראשונה שבה הוא מוצג לפני הלומד, מספרת לנו המגילה בפירוט רב: "אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוֹשַׁן הַבֵּיָרָה וְשֵׁמוֹ מְרַדְּכִי בֶן יְאִיר בְּרֶשֶׁמְעִי בְּרִקְיָשׁ אִישׁ יְמִינִי. אֲשֶׁר הִגְלָה מִירוּשָׁלַיִם עִם־הַגְּלָה אֲשֶׁר הִגְלָתָה עִם יְכָנְיָה מֶלֶךְ־יְהוּדָה אֲשֶׁר הִגְלָה בְּבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל". המגילה מפרטת את רשימת היוחסין של מרדכי, מציינת שהוא בן שבט בנימין ("אִישׁ יְמִינִי" פירושו מבנימין), ואפילו מציינת באיזו הגליה הוגלה מרדכי – בגלות יהויכין, שהתרחשה 11 שנה לפני חורבן בית המקדש הראשון.

אולם המגילה איננה מגלה לנו: מדוע איש יהודי נמצא בשושן הבירה? כיצד התגלגל לשם מבבל?

ניעזר במידע על התקופה שמופיע בספרים אחרים בתנ"ך: הימים הם ימי שיבת ציון. כורש, אבי שושלת המלכים הפרסיים שאחשוורוש הוא צאצא שלה (השושלת האח'מנית), נתן רשות ליהודים לחזור לארצם ולבנות את המקדש החרב. מן המסופר בספרי עזרא ונחמיה אנו יודעים שרק מעטים חזרו לציון, ואילו רוב העם נשאר בגלות.

גם הממצאים הארכיאולוגיים תורמים לנו מידע: בחפירות בעיר שושן שבדרום מערב אירן נמצא ארמון המיוחס למלכי פרס ומדי, ומבנהו דומה למתואר במגילת אסתר. בסמוך לארמון נמצא אזור מתוחם, קריית מלוכה שבה כנראה התגוררו פקידי המלך, שריו, משרתיו ובעלי התפקידים בבית המלך. לדעת חלק ממפרשי זמננו, "שושן הבירה" היא האזור המתוחם הסמוך לארמון, שבו התגוררו אנשי המלך בלבד. "העיר שושן" היא העיר התחתית, שבה התגוררו פשוטי העם.

המגילה מספרת לנו בהמשך הסיפור: "בַּיָּמִים הָהֵם וּמְרַדְּכִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר־הַמֶּלֶךְ". ישיבה בשער המלך מבטאת כנראה את היותו של מרדכי בעל-תפקיד, נושא-משרה בבית המלך. המגילה איננה מגלה לנו: כיצד התמנה מרדכי לתפקיד של נושא-משרה בבית המלך? האם רצה מרדכי בתפקידו בבית המלך, ובכלל להימצא בשושן?

המגילה מספרת לנו על טיב היחסים שבין אסתר ומרדכי: מרדכי אומן ומגדל את אסתר. כאשר נלקחת אסתר אל בית המלוכה בניגוד לרצונה, מרדכי דואג לה: המגילה מספרת לנו שבכל יום ויום הוא מתהלך לפני חצר בית הנשים (אל בית הנשים פנימה הרי אסור לגבר להיכנס!) במטרה לדעת את שלומה ומה ייעשה בה. המגילה מספרת לנו על הנאמנות של אסתר לדברי מרדכי: היא איננה מגדת את עמה ואת מולדתה כי מרדכי ציווה עליה שלא תגיד, "וְאֶת־מֵאֲמַר מְרַדְּכִי אֶסְתֵּר עֲשֵׂה כַּאֲשֶׁר הִצְטַח בְּאִמְנָה אֶתּוֹ".

המגילה איננה מספרת לנו מדוע לא השתחווה מרדכי להמן. כבר המדרש (מגילה יב ע"ב–ג ע"א) שם שאלה זו בפיה של "כנסת ישראל", הבאה כביכול בטענות על מעשהו של מרדכי, שהרי על פי ההלכה מותר להשתחוות לאדם כהבעת כבוד כאשר אין בכך כוונה של עבודה זרה. בתנ"ך אנו מוצאים מקרים המתארים השתחויה של אדם לאדם, כמו אברהם אבינו המשתחוה לשלושת

האנשים (שעדיין איננו יודע שהם מלאכים). המדרש והמפרשים הציעו תשובות שונות לשאלה, אך המגילה עצמה איננה מגלה את התשובה.

כדי לטעום מעט מהכיוון שבו נלך, נחתום במספר שורות מספרו של הרב אליקים לבנון על מגילת אסתר, "כאיל תערוג": "סיפורה של מגילת אסתר הוא סיפור האמונה הפועלת. רגילים אנו לחשוב שאמונה עניינה בלב, אבל במציאות יש להתחשב בגורמים ובחשבונות המעשיים. המגילה, הפורשת לפנינו את מאבקו של אדם אחד, צדיק מאמין, אשר אמונתו מהפכת את סדרי המאורעות...".

8. סיכום

הרעיונות השונים המחלחלים לאורך סיפור המגילה מתלכדים ומשתלבים זה בזה :

- יד ה' הנסתרת מאחורי הקלעים מכוונת את האירועים.
- אהבת ה' לעמו והשגחתו עליו חלים גם במצב של גלות.
- גם רוע מוחלט יכול להתהפך לטוב מוחלט.
- אופן ההתרחשות של האירועים מעורר לצחוק גדול: יד ה' הנסתרת מנהלת את האירועים באופן שהוא גם משעשע – הרשע המרושע נפל בדיוק לתוך המלכודת שהוא עצמו תכנן...
- החיוך הציני מלווה את מבטו של העם על הסובב אותו לאורך הגלות: ארמונות מלכים על פארם, המסתיר ריקנות של מלך כול יכול שמנוהל על ידי היין שהוא שותה, על ידי עצת יועציו ועל ידי רגעים של אדישות, שבהם הוא נכון להסכים לתכנית כנגד עם שלם רק מפני שיועצו האהוב ביקש זאת...

כל זאת משתלב עם הצחוק הגדול המאפיין את האווירה בקהילה, במשפחה ובגן לקראת חג הפורים. רעיונות אלו עמוקים מאוד ודורשים לימוד גם מאתנו המבוגרים. הדגמנו כאן כיצד ניתן לתרגם רעיונות מורכבים ועמוקים אלו לשפתם של הילדים.

מכאן נעבור ללימוד היחידות הסיפוריות לאורך סיפור המגילה, כאשר כל פרק יחולק למספר יחידות פסוקים. בסופו של החומר יופיע פרק סיכום שיסקור את סיפור המגילה ויצוינו בו רעיונות שניתן להדגיש בכל יחידה סיפורית.

פרק א

פסוקים: א-ח

(א) ?הי בימי אַחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אַחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֶּלֶךְ מֵהַדּוֹ וְעַד־כּוֹשׁ שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה : (ב) בְּיָמִים הָהֵם כְּשֶׁבֶת הַמֶּלֶךְ אַחַשְׁוֵרוֹשׁ עַל כֶּסֶא מְלָכוֹתוֹ אֲשֶׁר בְּשׁוֹשַׁן הַבֵּירָה : (ג) בְּשָׁנַת שְׁלוֹשׁ לְמָלְכוֹ עָשָׂה מִשְׁתֵּה לְכָל־שָׂרָיו וְעַבְדָּיו חֵיל פָּרַס וּמְדֵי הַפְּרָתָמִים וְשָׂרֵי הַמְּדִינֹת לְפָנָיו : (ד) בְּהֵרָאֵתוֹ אֶת־עֶשֶׂר כְּבוֹד מְלָכוֹתוֹ וְאֶת־יָקָר תְּפָאֶרֶת גְּדוֹלָתוֹ יָמִים רַבִּים שְׁמוֹנִים וּמֵאֵת יוֹם : (ה) וּבְמִלּוּאת הַיָּמִים הָאֵלֶּה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ לְכָל־הָעַם הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשַׁן הַבֵּירָה לְמַגְדוֹל וְעַד־קֶטֶן מִשְׁתֵּה שֶׁבַעַת יָמִים בְּחֶצֶר גִּנַּת בֵּיתֵן הַמֶּלֶךְ : (ו) חוֹר כְּרַפֵּס וּתְכֵלֶת אַחוּז בְּחַבְלֵי־בוֹץ וְאַרְגָּמָן עַל־גְּלִילֵי כֶסֶף וְעַמּוּדֵי שֵׁשׁ מִטוֹת זָהָב וְכֶסֶף עַל רֶצֶפֶת בַּהֲטוֹשֵׁשׁ וְדָר וְסַחֲרֵת : (ז) וְהַשְּׁקוֹת בְּכָלִי זָהָב וְכָלִים מְכָלִים שׁוֹנִים וְיִין מְלָכוֹת רַב כִּיָּד הַמֶּלֶךְ : (ח) וְהִשְׁתִּיָּה כְדַת אֵין אֲנִס כִּי־כֵן יֶסֶד הַמֶּלֶךְ עַל כְּלָרַב בֵּיתוֹ לַעֲשׂוֹת כְּרָצוֹן אִישׁ־אִישׁ :

רמת המבוגר:

הפסוקים מספרים לנו על שני משתאות שנערכו בבית אחשוורוש. המשתה הראשון יועד לחשובי הממלכה הפרסית ולבעלי התפקידים: "לְכָל־שָׂרָיו וְעַבְדָּיו חֵיל פָּרַס וּמְדֵי הַפְּרָתָמִים וְשָׂרֵי הַמְּדִינֹת", ואילו המשתה השני יועד לכל הגרים בשושן הבירה. שני משתאות אלו הם המאורעות הראשונים המתוארים במגילה, ודרכם אנו מכירים את דמותו של אחשוורוש, שהיא אחת הדמויות המרכזיות בסיפור. המגילה מתארת את הפאר הרב שבמשתה השני: סוגי בדים שונים – חור, כרפס, תכלת, בוץ וארגמן, אכילה ושתייה תוך כדי השתרעות על מיטות זהב וכסף, כלי זהב לשתייה ועוד. מהו הרושם שמעוניינת המגילה ליצור ולהטביע בלב הקורא?

נשים לב לפרטי הסיפור: המשתה הראשון, המיועד לחשובי הממלכה, נמשך 180 יום – כלומר, חצי שנה! במשך חצי שנה עסוקים כל שרי הממלכה במשתה. מי ינהל בינתיים את ענייני המדינה? מטרתו של המשתה הראשון מוצהרת: להראות "אֶת־עֶשֶׂר כְּבוֹד מְלָכוֹתוֹ וְאֶת־יָקָר תְּפָאֶרֶת גְּדוֹלָתוֹ". כלומר, מה שמעניין את המלך, עורך המשתה, הוא "להראות".

המגילה מבקשת ליצור רושם כפול אצל הקורא: מצד אחד התפעלות מהיופי ומהפאר, ומצד שני בין השורות, במרומז, הפסוקים מתארים בפני הקורא מלך שחשוב לו "להראות" – להראות את עושרו, כבודו ותפארתו, ואת אוצרות המדינה הוא מבזבז על משתה ראוותני המתמשך על פני חצי שנה, ומסתיים במשתה נוסף של שבעה ימים...

כך המגילה רומזת לנו כבר בפתיחה מיהו המלך הזה ומהו אופיו.

רמת הילד:

כדי שרצף האירועים יהיה ברור לילדים, נתחיל מהצגת דמותו של המלך אחשוורוש. אפשר להשתמש כמשפט פתיחה בהצעתה של רות נסים בספר "בשבילי הגן": "היום אספר לכם על

המלך אחשוורוש... הסיפור על המלך אחשוורוש הוא סיפור אמיתי שקרה לפני הרבה שנים. הוא כתוב בתנ"ך, ואני אספר לכם אותו מן התנ"ך. כששמע את הסיפור, נבין, מדוע אנחנו חוגגים את פורים..."

נמשיך בתיאור גודלה של הממלכה עליה שלט אחשוורוש: אחשוורוש שלט על כל העולם העתיק, מהודו ועד כוש. גם על ארץ ישראל שלט אחשוורוש.

בהמשך תשקול הגנת אם להקדיש מפגש למושג "בית המלך" ולתיאור כיצד נראה בית המלך של אחשוורוש, כהקדמה למושג "משתה". לעתים ילדים שכבר נחשפו לסיפור זוכרים פרטים מהשנה שעברה וניתן להקנות את שני המושגים במשולב, כפי שעושה המגילה.

משם תמשיך הגנת לתיאורי המשתאות, פארם ואורכם, כאשר בתיאור המשתה היא תשלב רמיזות כמו: מה דעתכם על מלך שכזה, שעורך לכל השרים משתה שנמשך חצי שנה? איזה מין מלך הוא? בשביל מה הוא ערך את המשתה?

כדי להמחיש את אוירת הנהנתנות במשתאות הפרסיים, תוכל הגנת לשאול: האם לדעתכם כיף להשתתף במשתה? האם כדאי בכל יום, תמיד-תמיד, לערוך משתה? (דוגמות לתשובות: אולי זה כיף לפעמים אבל באופן קבוע זה נמאס; אולי תכאב להם הבטן; זה מבזבז המון כסף...)

פסוקים ט-יב

(ט) גם וְשֵׁתִי הַמֶּלֶכָה עֲשֵׂתָה מִשְׂתֵּה נָשִׁים בֵּית הַמְּלָכוֹת אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ אַחֲשֻׁרוֹשׁ: (י) בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי כְּטוֹב לְבִהֶמְלֶךְ בְּיַיִן אָמַר לְמַהוּמֵן בְּזָתָא חֲרַבּוֹנָא בְּגָתָא וְאַבְגָּתָא זֶתֶר וְכַרְפֵּס שְׁבַעַת הַסְּרִיסִים הַמְּשָׁרְתִים אֶת־פְּנֵי הַמֶּלֶךְ אַחֲשֻׁרוֹשׁ: (יא) לְהַבִּיא אֶת־וְשֵׁתִי הַמֶּלֶכָה לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ בְּכֶתֶר מְלָכוֹת לְהַרְאוֹת הָעַמִּים וְהַשָּׂרִים אֶת־פְּנֵיהָ כִּי־טוֹבַת מְרָאָה הִיא: (יב) וְתִמְאֵן הַמֶּלֶכָה וְשֵׁתִי לְבוֹא בְּדָבָר הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּיַד הַסְּרִיסִים וַיִּקְצַף הַמֶּלֶךְ מְאֹד וַחֲמָתוֹ בָּעָרָה בּוֹ:

רמת המבוגר:

יחידת פסוקים זו מציגה בפני הקורא את הריקנות שמאחורי הפאר שבבית המלך. האירוע המתואר אירע ביום השביעי, יומו האחרון של המשתה, "כְּטוֹב לְבִהֶמְלֶךְ בְּיַיִן"; המגילה איננה מציינת במפורש אם המלך היה שיכור, כלומר לחלוטין לא מודע למעשיו, או שמא רק מבושם ושתוי, כלומר במצב של מודעות חלקית ויכולת שליטה ואחריות חלקית על מעשיו והתנהגותו. המגילה רק מציינת בעדינות: "כְּטוֹב לְבִהֶמְלֶךְ בְּיַיִן", ומניחה לקורא להסיק את המסקנות. בשעה זו של שביעות רצון עצמית, מצווה המלך על שבעת סריסיו – המשרתים הקרובים אליו ביותר – להביא את ושתי המלכה לפניו. מטרת הציווי להביא את ושתי כתובה במפורש בפסוק: "לְהַרְאוֹת הָעַמִּים וְהַשָּׂרִים אֶת־פְּנֵיהָ". מטרתם של שני המשרתים, הראשון והאחרון, היא "להראות". כעת מחליט המלך להראות לא רק פאר של חפצים, אלא להתגאות לפני כל נתיניו ביופייה של אשתו...

ההתייחסות בביתו של המלך אחשוורוש אל האישה כסוג של חפץ היא רעיון שיחזור על עצמו לאורך המגילה.

סירובה של ושתי לבוא הוא מובן: האם סיטואציה שבה מראים את המלכה לנתינים כדי שכולם יראו כמה היא יפה, מכבדת את המלכה, את מעמדה, ובכלל את היותה אדם ולא רק חפץ?

חז"ל הציעו כאחת האפשרויות לסירובה של ושתי לבוא את דרישתו של אחשוורוש להביא אותה לפניו עירומה: "בְּקֶטֶר מְלָכוֹת" – בכתר מלכות בלבד וללא בגדים, כדי שכולם יראו את יופייה.

גם בלי לחשוף את הילדים לתכנים קשים שאינם מתאימים לגילם, מה שעולה מהפסוקים עצמם מתאים לרוחו של המדרש: להביא אישה כדי שכולם יראו כמה היא יפה, זו סיטואציה שאיננה מכבדת אותה.

רמת הילד:

הגננת תספר לילדים את השתלשלות העניינים: יומו האחרון של המשתה הגיע, המלך שתה הרבה יין, והוא מבקש משבעת הסריסים משרתיו להביא לפניו את ושתי, כדי להראות לכל האורחים כמה היא יפה.

כדי לכוון את השיחה בגן להבנת פשט הפסוקים, תוכל הגננת להשתמש במספר שאלות מכוונות:

- לאיזו מטרה המלך אחשוורוש ביקש שיביאו לפניו את ושתי?
- איך לדעתכם תרגיש ושתי כשתשמע מה המלך ביקש?
- האם זה שהמלך ביקש שכולם יסתכלו עליה מכבד אותה?
- האם יהיה לה נעים שכולם יסתכלו עליה?

המגילה לא מספרת לנו, מה הרגישה ושתי ומה היא חשבה. המגילה רק מספרת לנו שהיא לא הסכימה לבוא. למה לדעתכם היא לא הסכימה?

האם לדעתכם אחשוורוש חשב על כל האפשרויות שיכולות לקרות, כאשר הוא ביקש להביא את ושתי ולהראות אותה לכולם? האם לדעתכם הוא חשב איך תרגיש ושתי? אולי הוא לא כל כך חשב, אלא פשוט עשה מה שהתחשק לו בלי לחשוב כל כך הרבה?

התשובה לשאלתה הראשונה של הגננת – לאיזו מטרה ביקש אחשוורוש שיביאו לפניו את ושתי – כתובה בפסוק עצמו: "לְהַרְאוֹת הָעַמִּים וְהַשָּׂרִים אֶת־יְפִיָּהּ". מכאן מתחילה להיסלל הדרך אל מה שהילד מתבקש להסיק בעזרת הרמזים שבכתוב.

ייתכן שתעלינה תשובות שונות לשאלות ("היא שמחה שכולם יסתכלו עליה"; "זה לא נעים לה"). בתחילתו של השיח רצוי שהגננת תאפשר מקום לכיווני חשיבה שונים. בהמשך, בעזרת טון-קול והבעות-פנים, תכוון הגננת את הילדים אל האבסורד שבמצב: האם נעים לאישה חשובה כמו

מלכה, שקוראים לה כדי שכולם יסתכלו עליה ויראו כמה היא יפה? האם זה מכבד אותה באמת, או כאילו-מכבד אבל בעצם מעליב?

על הגננת להיות רגישה בקטע-סיפור זה לניואנסים תרבותיים ולאוכלוסיית ילדי הגן וקהילת ההורים הספציפית שלה. על הגננת להכיר ולזהות את הנורמות הרווחות ביחס לתרבות העכשווית כדי לכוון ברגישות את השיח אל המסקנה שברצונה להסיק יחד עם הילדים.

ניתן למקד את השיח בגן סביב מידת הבחירה של ושתי בשאלה אם להיראות לפני העמים והשרים: האם המלך שאל אותה אם היא מסכימה? האם הוא שאל אותה אם זה נעים לה? האם היא מרגישה שזה מכבד אותה שהמלך יראה אותה ככה לפני כולם, כאילו הייתה איזו בובה?

פסוקים יג-כב

(יג) ויאמר המלך לחכמים ידעי העתים כיכן דבר המלך לפני פלידעי דת ודין: (יד) והקרוב אליו פרשנה אדמתא תרשיש מרס מרסנא ממוכן שבעת שרי פרס ומדי ראי פני המלך הישבים ראשנה במלכות: (טו) כדת מהלעשות במלכה ושתי על אשר לאעשתה אתמאמר המלך אחשורוש ביד הסריסים: (טז) ויאמר מומכן ממוכן לפני המלך והשרים לא עליה המלך לבדו עותה ושתי המלכה כי עללהשרים ועללהעמים אשר בכלמדינות המלך אחשורוש: (יז) כיצא דבר המלכה עללהנשים להבזות בעליהן בעיניהן באמרם המלך אחשורוש אמר להביא אתושתי המלכה לפני ולאבאה: (יח) והיום הזה תאמרנה שרות פרסומדי אשר שמעו אתדבר המלכה לכל שרי המלך וכדי בזיון וקצף: (יט) אסעלהמלך טוב יצא דברמלכות מלפניו וכתב בדת פרסומדי ולא יעבור אשר לאתבוא ושתי לפני המלך אחשורוש ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה: (כ) ונשמע פתגם המלך אשריעשה בכלמלכותו כי רבה היא וכלהנשים יתנו יקר לבעליהן למגדול ועדקטון: (כא) וייטב הדבר בעיני המלך והשרים ויעש המלך כדבר ממוכן: (כב) וישלח ספרים אל כלמדינות המלך אלמדינה ומדינה ככתבה ואלעם ועם כלשונו להיות כלאיש שרר בביתו ומדבר כלשון עמו:

רמת המבוגר:

פסוקים אלו מציגים בפנינו את המלך אחשוורוש באור קריקטורי: אחשוורוש איננו יודע כיצד להתמודד עם הסיטואציה שנוצרה כאשר המלכה המרתה את פיו. לכן הוא מכנס את יועציו החשובים ביותר, ה"חכמים ידעי העתים" ו"שבעת שרי פרס ומדי ראי פני המלך" (מעמד של יועצים בדרג הגבוה ביותר), כדי להתייעץ אתם "מהלעשות במלכה ושתי". המלך איננו יודע לפתור קונפליקטים משפחתיים בעצמו, והוא זקוק לעצת יועציו איך לנהוג בסבך שנוצר.

המלך מחפש חוק ("דת" בשפה הפרסית פירושה חוק) שיורה לו מה לעשות במלכה ושתי ("כדת מהלעשות במלכה ושתי"). הוא זקוק ליועציו ואיננו מסוגל להכריע לבד באמצעות שיחה וליבון העניינים עם אשתו או באמצעות קבלת החלטה עצמאית להענישה.

מגוחכת עוד יותר היא עצתו של ממוכן: ממוכן מרחיב את "פשעה" של ושתי מעבר לגבולות התא המשפחתי, וטוען: "לא עליהם לָבֹדוּ עֲוֹתָהּ וְשִׁתִּי הַמְלָכָה... כִּי־צֵא דְבַר־הַמְלָכָה עַל־כְּלֵה־נְשִׁים לְהַבְזוֹת בְּעֵלֶיהָ בְּעֵינֶיהָ...". – בעולם שבו ברורה מאוד ההיררכיה בין גברים לנשים וברור מיהו השולט, טוען ממוכן טענה מהפכנית ביותר: לא רק שהמלכה פגעה בכבודו של המלך, אלא התנהגותה עלולה לפגוע בכבודם של כל הגברים בממלכה. זאת משום שכאשר תשמענה הנשים כיצד נהגה ושתי, הן עלולות לזלזל בבעליהן.

כדי להציל את כבודו האבוד של המלך, הופך ממוכן את הבעיה מבעיה אישית לבעיה פוליטית של כלל הממלכה. בזאת הוא לכאורה שומר על כבודו של המלך, אך בעצם מגדיל את הגיחוך שבהתנהלותו. על פי הפתרון שמציע ממוכן ושתי תועבר ממלכותה ולא תבוא עוד לפני המלך אחשוורוש (המגילה איננה מרחיבה בנושא והיא משאירה לקורא את האפשרות לדמיין אם הוצאה להורג או רק הועברה ממלכותה), ותיבחר מלכה חדשה במקומה. עד כאן עצתו של ממוכן יכולה להיחשב הגיונית.

אולם המשך הפתרון שהציע ממוכן הוא מגוחך, ומעמיד את המלך אחשוורוש באור נלעג מול אנשי הממלכה: המלך שולח "סָפְרִים" (צו מלכותי) אֶל־כָּל־מְדִינֹת הַמְּלָכָה אֶל־מְדִינָה וּמְדִינָה כְּכַתְבָּהּ וְאֶל־עַם וְעַם כְּלִשׁוֹנָהּ, שבהם מופיע צו: "לְהִיזוֹת כָּל־אִישׁ שָׂרָר בְּבֵיתוֹ". צו מלכותי זה קובע שבכל משפחה ומשפחה הגבר יהיה הקובע ו"נותן הטון". בעולם שבו העליונות הגברית היא מובנת מאליה, פקודתו של אחשוורוש לעמי הממלכה היא מגוחכת, כמעט כאילו ביקש להתערב בשאלה מה יאכל כל אדם לארוחת הבוקר. בעולם דאז מובן מאליה שהגבר הוא הקובע בבית, ואין צורך לקבוע זאת בצו מלכותי.

רמת הילד:

אי אפשר לתרגם את ההומור שבסיטואציה לשפתו של הילד. כדי להבין את ההומור שבפסוקים נזקק הקורא לידע מקדים: הבנת הנורמות בעולם העתיק, שבו ברורה עליונות של הגבר; הבנה עד כמה מגוחך הוא מלך שנוקק ליועצים כדי לפתור עניין משפחתי; הבנה עד כמה מיותרת הפקודה המצווה שהגבר יהיה הקובע בכל משפחה. לכן מומלץ שלא להיכנס לדיון בנושא עם הילדים.

עם זאת אפשר להעביר לילדים את ההרגשה כמה מצחיק שהמלך לא יודע מה לעשות בעצמו וצריך להתייעץ עם יועצים על כל דבר. מה, הוא לא יכול פשוט לדבר עם אשתו? רצוי להקדים ולספר לילדים: מלך הוא איש חשוב והחלטות שלו הן החלטות חשובות, ולכן היה נהוג שהוא מתייעץ עם יועצים. אבל האם על כל דבר, כולל עניינים פרטיים מאוד, נהוג להתייעץ?

כמו כן חשוב לספר שהמלך קיבל את עצתו של ממוכן, שוושתי לא תהיה מלכה יותר – זה פרט חשוב להמשך הסיפור, כיוון שהוא מניע את גלגלי העלילה הלאה, לכיוון בחירתה של אסתר.

את תוכנם של הספרים שנשלחו אל כל מדינות המלך קשה לספר כך שיעורר צחוק בקרב הילדים, כיוון שעולמנו כה רחוק מהעולם העתיק והנורמות שהיו נהוגות בו. עם זאת אפשר לשאול: האם בדרך כלל מלך מתערב בעניינים הפרטיים של כל משפחה? האם יש צורך במלך בשביל לקבוע מי

יהיה ה"מחליט" בבית, אבא או אימא, או שבכל בית יודעים להסתדר לבד ולהחליט בעצמם מי מחליט מה?

הגננת תבחר עד כמה היא מעוניינת לגעת כאן בהיבטים מגדריים, כיוון שעליה להיות מוכנה לכך שהעלאת הנושא לעתים מציפה קשיים ומצוקות מחיי הילדים ("אצלנו בבית אבא ואימא רבים..."). תגובה רגישה ומדויקת של הגננת – הקשבה, הכלה, הסטת הדיון לנושא אחר והמשך שיחה על כך עם הילד באופן אישי – יכולה לתרום להפיכת הלימוד לקראת החג ללימוד שמחבר בין חווית הידע, האמונה והרגש.

פרק ב

פסוקים א-ז

(א) אחר הדברים האלה כָּשֶׁף חַמַּת הַמֶּלֶךְ אַחֲשָׁרוֹשׁ זָכַר אֶת־וְשֵׁתִי וְאֵת אֲשֶׁר־עָשִׂתָה וְאֵת אֲשֶׁר־נִגְזַר עָלַי: (ב) וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי־הַמֶּלֶךְ מִשְׁרָתָיו יִבְקֹשׁוּ לַמֶּלֶךְ נַעֲרוֹת בְּתוּלוֹת טוֹבוֹת מִרְאָה: (ג) וַיִּפְקֹד הַמֶּלֶךְ פְּקִידִים בְּכָל־מְדִינֹת מְלָכוֹתָו וַיִּקְבְּצוּ אֶת־כָּל־נַעֲרֵה־בְּתוּלָה טוֹבֹת מִרְאָה אֲל־שׁוֹן הַבִּירָה אֶל־בֵּית הַנָּשִׁים אֲל־יָד הַגָּא סָרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר הַנָּשִׁים וְנָתַן תַּמְרָקִיָּהוּ: (ד) וְהַנַּעֲרָה אֲשֶׁר תִּיטֵב בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ תַּחַת וְשֵׁתִי וַיִּיטֵב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ כֵּן:

רמת המבוגר:

בפסוקים אלו אחשוורוש שוב מופיע כמי שאיננו יכול לנהל את ענייני האישיים בעצמו ללא עזת יועציו: הנערים הם שמבחינים במצב רוחו של המלך, והם שמציעים לו לבחור אישה-מלכה חדשה. המלך נענה גם הפעם לעצת יועציו.

ביחידת-הסיפור שלפנינו, כמו בקטע הפותח את המגילה ומתאר את המשתה רב-הרושם, מעוצב הסיפור כך שיעורר בקורא המבוגר רושם כפול: מצד אחד כיף לדמיין "סיפור-סינדרלה" שכזה, שבו נקבצות כל הנערות טובות-המראה שבממלכה וממתינות בציפייה לתורן. יחד עם הנערות ממתין הקורא ומצפה לגלות מי היא זו שתיבחר. מצד שני מעוצב הסיפור כך שיעורר בקורא תחושת סלידה: הנערות מקובצות על-ידי הפקידים ("וַיִּקְבְּצוּ אֶת־כָּל־נַעֲרֵה־בְּתוּלָה טוֹבֹת מִרְאָה") כאילו שמדובר באובייקט ולא באדם, ובלי שמישהו ישאל לרצונן.

רושם זה עתיד להתגבר בפסוקים הבאים, כאשר אגב תיאור הילקחה של אסתר, מוסיפה המגילה בהמשך הפרק מספר פרטים "שוליים" בנוגע לאופן ה"טיפול" בכל אחת מן הנערות הממתינות:

(יב) וּבַהֲגִיעַ תֵּר נַעֲרָה וְנַעֲרָה לְבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ אַחֲשָׁרוֹשׁ מִקֶּחַ הַיּוֹת לָהּ כְּדַת הַנָּשִׁים שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ כִּי כֹן יִמְלָאוּ יְמֵי מְרוּקִיָּהוּ שְׁשָׁה חֳדָשִׁים בְּשֶׁמֶן הַמֹּר וְשְׁשָׁה חֳדָשִׁים בְּבִשְׂמִים וּבַתְּמָרוּקֵי הַנָּשִׁים: (יג) וּבַזֶּה הַנַּעֲרָה בָּאָה אֶל־הַמֶּלֶךְ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר תֹּאמַר וְנָתַן לָהּ לְבוֹא עִמָּה מִבֵּית הַנָּשִׁים עַד־בֵּית הַמֶּלֶךְ: (יד) בְּעָרֵב הִיא בָּאָה וּבַבֹּקֶר הִיא שָׁבָה אֶל־בֵּית הַנָּשִׁים שְׁנֵי אֲלִידִים שֶׁעֲשָׂגוּ סָרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר הַפִּילֶגְשִׁים לֹא־תָבוֹא עוֹד אֶל־הַמֶּלֶךְ כִּי אִם־חֶפְצָה בָּהּ הַמֶּלֶךְ וְנִקְרְאָה בְּשֵׁם:

כל נערה טובת-מראה שנלקחה עברה תהליך הכנה של שנה של "ימי מרוקים" – שנה של שימוש בתמרוקים, מתוכה חצי שנה בשמן המור וחצי שנה בבשמים ובתמרוקים אחרים. לכל נערה נקבע "תור" – לילה אחד שבו ניתנת לה הזדמנות למצוא חן בעיני המלך. נערה שבאה אל המלך בלילה ולא נבחרה למלכה, עוברת אל "בית הנשים שני" – היא איננה יכולה להינשא לאיש, לאחר שבילתה לילה עם המלך, והיא נמצאת כעת תחת חסותו של "שומר הפילגשים". היא תגור בארמון כל חייה, ולא תבוא שוב אל המלך אלא אם כן הוא יבקש זאת מפורשות.

הקורא המבוגר עומד מול הסיפור ולבו כאילו מתבקש להחליט בין שתי תחושות אפשריות. תחושה אחת היא התפעלות מן הפאר, התפנוקים ורמת הבזבזנות שאיננה יודעת גבולות: שנה של

שימוש במוצרי הקוסמטיקה הטובים ביותר שהכיר העולם העתיק, הזדמנות של לילה ומגורים בארמון עד סוף ימיה גם לנערה שלא נבחרה. תחושה אחרת שעשויה להתעורר היא תחושת רתיעה עמוקה כלפי תרבות המקדשת ערכים של פאר, ראוותנות ובזבזנות, ובשם ערכים אלו היא מתייחסת אל האישה ואל גופה כאל חפץ. תרבות זו גורמת לכך שנשים רבות לא יוכלו לעולם להינשא ולהקים משפחה כדרך כל הארץ, ויאלצו להישאר בבית המלך לתמיד.

רמת הילד:

רושם כפול זה של פאר מצד אחד וריקנות מצד שני, מתבקשת הגננת לעורר בלב הילד.

הנושא רגיש, כיוון שהוא נוגע במיניות ובמגדר. המגילה מעבירה את מסריה (הגיחוך שבדמותו של המלך אחשוורוש; ריקנותה המוסרית של הממלכה הפרסית המפוארת; ה' המוביל את ההתרחשויות, אשר דרך סיפורי בית המלך מוביל את האירועים במגילה אל סופם הטוב), בין השאר דרך הצגת הנלעגות שביחסים בין גברים לנשים בממלכה הפרסית.

כדי להעביר את הרושם הכפול של התפעלות מהפאר והסתייגות עמוקה ממה שהוא מייצג, מומלץ שהגננת תיצמד תחילה למתואר בפסוקים: נערי המלך ראו שהמלך נזכר בושתיו וחושב עליה. הם הבינו שיייתכן שהמלך עצוב ובודד בלי מלכה, והציעו למלך הצעה: עבדי המלך יאספו את הנערות היפות ביותר בכל 127 מדינות המלך אל בית המלך בשושן. כל נערה תקבל תמרוקים – שמנים שמורחים על העור והם עושים את העור חלק ונעים ובעל ריח טוב. זה קצת דומה ל"קרם" (הגננת תדגים בעזרת מוצר קוסמטיקה או מונח המוכר לילדים) ולבשמים בימינו. הנערה שתמצא חן בעיני המלך יותר מכולן תהיה מלכה במקום ושתי.

הגננת תמשיך ותשאל:

- מה דעתכם על ההצעה של נערי המלך?
- האם זה מכובד שמלך יבחר לו אישה בדרך הזו?

(ייתכן שיישמעו שני סוגים של תשובות, ועל הגננת לתת מקום לשניהם בשלב הראשון.)

ההצעה מצאה חן בעיני המלך, והוא הסכים.

גננת שמעוניינת, תוכל להמשיך ולשאול, כאן או כאשר תגיע לפסוקים יב–יד על פי סדר הפסוקים:

- איזו תכונה מחפש אחשוורוש באישה? מה חשוב לו?
- האם קיימות תכונות נוספות שיכולות להיות חשובות?
- האם הוא מסוגל לחשוב לבד מה לעשות כאשר מתעוררת בעיה, או שכל הזמן הוא מתייעץ עם היועצים ועם המשרתים שלו?

גננת שרוצה להרחיב עוד, תוכל לציין שנערה שלא נבחרת לא תוכל כבר להתחתן עם איש אחר, והיא תישאר לגור בארמון לתמיד.

מומלץ להעמיק את השיח הרגשי בגן בעזרת השאלות:

- מתי לדעתכם אנחנו פותרים בעיה לבד?
- מתי כדאי להתייעץ ולהיעזר במישהו אחר?

זאת כיוון שבהיבט של התפתחות רגשית, אנו מעוניינים לחזק בגיל הרך הן מיומנויות של עצמאות ופתרון בעיות לבד, והן מיומנויות של שיתוף ובקשת עזרה.

פסוקים ה-ז

(ה) אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוֹשׁן הַבִּירָה וְשָׂמוֹ מְרֹדְכִי בֶן יֶאֱזִיר בְּרֶשֶׁמְעִי בְּרִקִישׁ אִישׁ יְמִינִי: (ו) אֲשֶׁר הִגְלָה מִירוּשָׁלַיִם עִם־הַגְּלָה אֲשֶׁר הִגְלָתָה עִם יְכָנְיָה מֶלֶךְ־יְהוּדָה אֲשֶׁר הִגְלָה נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל: (ז) וַיְהִי אֲמֵן אֶת־הַדָּשָׁה הַיָּא אֶסְתֵּר בַּת־דָּדּוּ כִּי אֵין לָהּ אֵב וְאִם וְהַנְּעָרָה יִפְתֹּת־אֶרֶץ וְטוֹבַת מְרָאָה וּבְמֹת אֲבִיהָ וְאִמָּה לְקַחְהָ מְרֹדְכִי לֹו לְבַת:

רמת המבוגר:

בפסוקים אלו עלילת הסיפור נעצרת לרגע, והזרקור מופנה מבית המלך אחשוורוש אל זירת התרחשות חדשה – ביתו של איש יהודי אחד שחי בשושן הבירה. לשונו של הפסוק: "איש יהודי הנה בשושן הבירה", חגיגית. החגיגות בלשונו של הפסוק משרתת לקורא שמדובר באדם מיוחד שיהיה לו מקום רב בהמשך התפתחות הסיפור.

שני הפסוקים המציגים בפנינו את מרדכי מכילים מידע רב ומפורט:

1. רשימת היוחסין של מרדכי: "בן יֶאֱזִיר בְּרֶשֶׁמְעִי בְּרִקִישׁ".
2. "איש ימיני" – כלומר, מרדכי הוא משבט בנימין.
3. מרדכי שייך לגולי גלות יהויכין. 11 שנים לפני חורבן בית ראשון, הגלה נבוכדנאצר מלך בבל את יהויכין מלך יהודה שמרד בו, והמליך במקומו את צדקיהו. יחד עם יהויכין הגלה נבוכדנאצר את חשובי העם: "אֶת כָּל הַשָּׂרִים וְאֶת כָּל גְּבוּרֵי הַחַיִל" ו"הַחֲרָשׁ וְהַמְּסַגֵּר" (מלכים ב כד, יד). על פי חשבון השנים נראה שאבותיו של מרדכי היו בין הגולים, ואילו הוא עצמו נולד בגלות.

הפסוקים מספקים לנו פרטים רבים על מרדכי. לשונם חגיגית, כמקובל כאשר שוטחים מידע חשוב ורב-ערך, אך הם אינם מגלים לנו מהם תכונותיו, מידותיו ואופיו של מרדכי.

ננסה להציף לרגע אל מאחורי הקלעים של סיפור המגילה ולהבין את דמותו של מרדכי על רקע תקופתו: הימים הם ימי שיבת ציון. תקופת שיבת ציון מוכרת וידועה לנו מספרים אחרים בתנ"ך: עזרא ונחמיה, חגי זכריה ומלאכי. אבי שושלת המלכים הפרסית שעליה נמנה אחשוורוש הוא

כורש, שנתן רשות ליהודים לחזור מבבל לארצם. השבים לארץ היוו רק חלק קטן מהעם והיו מדלת העם – העניים וחסרי הייחוס, ואילו רובו של העם נשאר בבבל.

האם רצה מרדכי לגור בשושן? האם חלם לחזור לארץ? מתוך הפסוקים כשלעצמם, איננו יודעים.

שושן נמצאת בדרום מערב אירן, לא רחוק מבבל. על פי פירוש "דעת מקרא", "שושן הבירה" היא אזור מתוחם הסמוך לארמון המלך, שבו התגוררו בעלי התפקידים בארמון. בהמשך הפרק, בסיפור בגתן ותרש, מסופר שמרדכי יושב ב"שַׁעַר הַמֶּלֶךְ". בתנ"ך ישיבה בשער מציינת תפקיד חשוב. הישיבה בשער המלך מצביעה על היותו של מרדכי נושא-משרה בארמון המלך.

האם רצה מרדכי למלא תפקיד בבית המלך, או שאולי הוא אולץ להיות נושא-משרה בבית המלך, בדומה לדניאל, שנלקח לבית המלך הבבלי? את כל אלו המגילה איננה מגלה לנו.

פעמים רבות התנ"ך מציג לפנינו אדם דרך מעשיו ולא דרך תיאור ישיר של אופיו ותכונותיו. אלא שדרך תיאורו של מרדכי במגילה מאופיינת בצמצום רב מן הרגיל ברמזים העשויים ללמד באופן עקיף על אישיותו ותכונותיו. המגילה מעניקה לנו פרטים ביוגרפיים רבים יחסית, אך לא כאלה שניתן להסיק בעזרתם בקלות מסקנות לגבי תכונותיו, בפרט בתחילת דרכו. המדרש בא לעזרתנו ומשלים את החסר. למשל, את פרטי היוחסין של מרדכי בפסוק פירשו חז"ל כך: "בן זאיר – שהאיר עיניהם של ישראל בתפלתו, בְּרִשְׁמֵי... בְּרִקִישׁ – שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו" (מגילה יב ע"ב). בהמשך (מגילה יג ע"ב) מוזכר שמרדכי היה מיושבי לשכת הגזית, כלומר, חבר בסנהדרין, היושבת בארץ ישראל. במקורות אחרים (סדר עולם רבה פרק כט וילקוט שמעוני אסתר רמז תתרמה) מסופר שמרדכי יצא בשליחות מארץ ישראל לשושן כדי לשכנע את המלך הפרסי לאפשר את המשך בניין בית המקדש.

רמת הילד:

הגננת תספר, תוך שימוש בטון-קול חגיגי: בימים ההם חי בעיר שושן אדם מיוחד, איש יהודי ושמו מרדכי. לחילופין יכולה הגננת להקריא בטון חגיגי את הפסוק בשלמותו: "אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוּשַׁן הַבֵּיִרָה וְשֵׁמוֹ מְרִדְכָי בֶן זְאִיר בְּרִשְׁמֵי בְּרִקִישׁ אִישׁ יְמִינִי, ולאחר מכן להסבירו.

גננת שרוצה לשלב מדרש, תוכל להוסיף: חז"ל מספרים לנו שמרדכי היה תלמיד חכם וצדיק. אפשר גם לספר שחז"ל מספרים לנו שתלמידי חכמים היו יושבים לפני מרדכי ולומדים ממנו תורה (על פי מגילה טז ע"א). גננת שמעדיפה להיצמד לפסוקים תוכל לשלב את ההבנה הזו מאוחר יותר, דרך מעשיו ופעולותיו של מרדכי.

חלק זה של הסיפור מזמן לגננת אפשרות לשאול: למה הוא גר בשושן? למה איש יהודי נמצא בשושן הבירה?

הגננת תכוון את הילדים אל התשובה: נכון, בתשעה באב נחרב בית המקדש, ומלך בבל הגלה את כל היהודים שבארץ ישראל הרחק-הרחק. מרדכי נמצא בגולה. זוהי הזדמנות ראשונה עבור הגננת לשבח את המושג "גולה", המופיע בפסוקים, לשיחה עם הילדים סביב סיפור המגילה.

המושג "גולה" הוא ציר מרכזי בסיפור המגילה: סיפור המגילה פותח בתיאור של גולה – בית המלך אחשוורוש, והוא מסתיים שם, בבית המלך. הגנת תוכל להדגיש שבשונה מחגים אחרים (כמו חנוכה, למשל), סיפורו של פורים לא התרחש בארץ ישראל, והוא גם איננו סיפור על גאולה בדרך אל ארץ ישראל (כמו פסח, למשל). זהו סיפור של ישועה המתרחש בתוך מסגרת סיפורית של גולה.

הגנת תמשיך ותספר שמרדכי גידל את אסתר בת דודו, כיוון שלא היו לה הורים – הוריה מתו. (הפסוק מכיל בתוכו כמה מושגים: בת דוד – קרבת משפחה; הורים שמתו – מושג הנושא מטען רגשי. הגנת תפרק מושג טעון זה בהדרגה עבור הילדים: לאסתר לא היו הורים – אבא ואימא שלה מתו, לכן מרדכי לקח אותה אליו וגידל אותה כמו בת.)

כבר בחלק זה של הסיפור הגנת יכולה לצקת לתוך "העובדות היבשות" קו אופי משמעותי לדמותו של מרדכי: למרדכי אכפת מאסתר. כאשר ראה שהיא נשארה לבד, הוא לקח אותה לביתו וגידל אותה. קו אופי זה בדמותו ימשיך ויתפתח בהמשך הסיפור.

הגנת תתאר את יופייה של אסתר: "פְּתִיחָאָר וְטוֹבַת מְרָאָה". ליופייה של אסתר תפקיד חשוב בהמשך הסיפור.

פסוקים ח-יא

(ח) וַיְהִי כִּשְׁמַע דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ וּבְהַקְבֵּץ נְעֻרוֹת רְבוֹת אֶל־שׁוֹשַׁן הַבֵּיכָה אֶל־יָד הַגִּי וְתִלְקַח אֶסְתֵּר אֶל־בֵּית הַמֶּלֶךְ אֶל־יָד הַגִּי שְׁמֵר הַנְּשִׁים: (ט) וַתִּיטֵב הַנְּעִרָה בְּעֵינָיו וַתִּשָּׂא חֶסֶד לְפָנָיו וַיְבַהֵל אֶת־תַּמְרוּקִיָּה וְאֶת־מְנוּחָה לְתַת־לָהּ וְאֶת־נְעֻרוֹתֶיהָ לְטוֹב בֵּית הַנְּשִׁים: (י) לֹא־הִגִּידָה אֶסְתֵּר אֶת־עַמָּהּ וְאֶת־מִוְלָדָתָהּ כִּי מְרַדְּכִי צָוָה עָלֶיהָ אֲשֶׁר לֹא־תִגִּיד: (יא) וּבְכִלְיוֹם וַיּוֹם מְרַדְּכִי מֵתְהַלֵּךְ לְפָנָי חָצַר בֵּית־הַנְּשִׁים לְדַעַת אֶת־שְׁלוֹם אֶסְתֵּר וּמַה־יַּעֲשֶׂה בָּהּ:

רמת המבוגר:

הפסוקים מתארים את הילקחה של אסתר לבית המלך. השימוש בצורה הפסיבית של הפועל – "וְתִלְקַח" – מרמזת לקורא כי אסתר נלקחה בניגוד לרצונה. הרושם שאסתר איננה מעוניינת להיבחר למלכה יתחזק ביחידת הפסוקים הבאה, שם מסופר לנו שאסתר איננה מבקשת דבר שיסייע לה למצוא חן בעיני המלך בבואה אליו.

הפסוקים מתארים לפנינו את מערכת היחסים המיוחדת שבין אסתר למרדכי: אסתר נאמנה לדברי מרדכי, והיא איננה מגלה את עמה ואת מולדתה "כִּי מְרַדְּכִי צָוָה עָלֶיהָ אֲשֶׁר לֹא־תִגִּיד". המגילה איננה מספרת לנו מדוע הנחה מרדכי את אסתר לא לגלות את מוצאה. ייתכן שברגע של לחץ, כאשר פקידי המלך נכנסים אל הבית ולוקחים את אסתר, מרדכי מדריך אותה לא לגלות את עמה. למה? לפעמים האדם עצמו איננו יודע בדיוק למה, אך יש לו תחושה מעורפלת שכך עדיף. ייתכן שכעת, כאשר עם ישראל בגולה, מתחילים ניצנים של שנאת ישראל בקרב העמים. חיזוק

להשערה זו ניתן לראות בספר דניאל (פרק ג), שם מסופר על אנשים בבליים שהלשינו על חנניה, מישאל ועזריה היהודים שלא השתחוו לצלם שעשה נבוכדנאצר, ובעקבות זאת הושלכו שלושתם לכבשן האש. המלשינים הדגישו בדבריהם אל המלך את מוצאם היהודי של חנניה, מישאל ועזריה. כך שאולי חשש מפני רדיפת היהודים בשל מצוותיהם הוא הסיבה שגרמה למרדכי להנחות את אסתר לא לגלות את מוצאה.

מרדכי מגלה מסירות רבה לאסתר: בכל יום ויום הוא מתהלך לפני חצר בית הנשים, קרוב ככל שיכול לאסתר, כדי לדעת את שלומה. אל בית הנשים עצמו אסור היה באיסור חמור לגבר להיכנס.

רמת הילד:

כדי ליצור רצף סיפורי, הגננת יכולה להזכיר לילדים: מה המלך אחשוורוש רוצה? מה יעצו לו הנערים-המשרתים שלו? מה הוא מחפש עכשיו? מה מחפשים בכל הממלכה?

הגננת תזכיר לילדים את יופייה של אסתר: מה לדעתכם יקרה עכשיו? האם לדעתכם אסתר הייתה רוצה שזה יקרה? האם נערות אחרות היו רוצות להיבחר? הגננת תמשיך בסיפור: ובינתיים, ברחבי הממלכה, פקידי המלך מחפשים לו נערות יפות. כשהגיעו פקידי המלך לביתם של מרדכי ואסתר בשושן הבירה, ראו הפקידים את יופייה של אסתר ואת נלקחה אל בית המלך. האם אסתר רצתה להילקח? האם היא רצתה להיות המלכה, אשתו של אחשוורוש? איך לדעתכם אסתר הרגישה?

הגננת תדגיש שאסתר לא רצתה להילקח לבית המלך. בית המלך הוא מקום יפה ומפואר, אבל אסתר בכלל לא רצתה להיות שם. אפשר להשתמש במשפט היפה הלקוח מתוך "בשבילי הגן": "אסתר הלכה, כי לא הייתה לה ברירה. זו פקודתו של המלך. אבל בלב שלה היו המון דאגות ומחשבות, כמו שאמרתם".

הגננת תדגיש את המסירות של מרדכי לאסתר ואת ההתלהבות שלו סביב הארמון מתוך דאגה לשלומה. הגננת תדגיש את נאמנותה של אסתר לדברי מרדכי בכלל ולהוראה שקיבלה ממנו בפרט. נראה שבין השניים ישנו קשר של מסירות ונאמנות; הנאמנות של אסתר להוראה שקיבלה ממרדכי יכולה להתפרש כסימן לכך שהיא סומכת על דבריו ויש לה אמון בו.

גננת שרוצה לשלב מדרש יכולה לציין שחכמינו ז"ל מספרים לנו שההתנהגות הצנועה והעדינה של אסתר, שלא ניסתה להתבלט, כל כך מצאה חן בעיני המשרתים בארמון המלך, עד שהגי "שִׁמְר הַנְּשִׁים" (כלומר, משרת ראשי של המלך שאחראי על הנערות שנלקחו לארמון) הסכים לתת לה לאכול זרעונים, כדי שלא תיאלץ לאכול מזון שאיננו כשר (על פי מגילה יג ע"א). מדרש זה מבליט את הנאמנות של אסתר למצוות התורה גם בהיותה בארמון. אם הגננת מספרת בגישה המשלבת מדרשים, היא יכולה בהחלט לשלב מדרש זה, שתוכנו מתאים קוגניטיבית ורגשית לילד בגיל הרך.

פסוקים יב-כ

(יב) ובהגיע תר נערה ונערה לבוא אלהמלך אחשורוש מקח היות לה כדת הנשים שנים עשר חדש כי כן ימלאו ימי מרוקיהן ששה חדשים בשמן המר וששה חדשים בבשמים ובתמרוקי הנשים: (יג) ובזה הנערה באה אלהמלך את פלאשך תאמר ינתן לה לבוא עמה מבית הנשים עד בית המלך: (יד) בערב היא באה ובבקר היא שבה אל בית הנשים שני אליד שעשגז סריס המלך שמר הפילגשים לא יתבוא עוד אלהמלך כי אסחפץ בה המלך ונקראה בשם: (טו) ובהגיע תר אסתר בת אביחיל דד מרדכי אשר לקחלו לבת לבוא אלהמלך לא בקשה דבר כי אם את אשר יאמר הגי סריס המלך שמר הנשים ותהי אסתר נשאת חן בעיני פלראיה: (טז) ותלקח אסתר אלהמלך אחשורוש אל בית מלכותו בחדש העשירי הוא חדש טבת בשנת שבע למלכותו: (יז) ויאהב המלך את אסתר מפלה נשים ותשא חן וחסד לפניו מפלה בתולות וישם פת מלכות בראשה וימליכה תחת ושתי: (יח) ויעש המלך משתה גדול לכלשריו ועבדיו את משתה אסתר והנחה למדינות עשה ויתן משאת פניד המלך: (יט) ובהקבץ בתולות שנית ומרדכי ישב בשערה המלך: (כ) אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה פאשר צוה עליה מרדכי ואת מאמר מרדכי אסתר עשה פאשר היתה באמנה אתו:

רמת המבוגר:

כל נערה שנלקחה על-ידי פקידי המלך עברה תהליך הכנה ממושך: חצי שנה בשמן המור וחצי שנה בבשמים ובתמרוקים אחרים. לאחר מכן חיכתה הנערה ל"תור" שלה – המועד שבו תיכנס בלילה אל המלך. לקראת ה"תור" קיבלה כל נערה אפשרות לבקש כל דבר שתחפוץ בו בכניסתה אל המלך. סביר להניח שרוב הנערות ביקשו דברים כגון בשמים, תמרוקים, תכשיט יפה ולבוש מיוחד. אסתר נבדלה מהנערות האחרות בכך שלא ביקשה דבר. היא השתמשה רק במה שאמר לה הגי שומר הנשים (מן הסתם הכוונה ללבוש, תכשיטים וכו'). התנהגותה של אסתר היא התנהגות של שיתוף פעולה חלקי ופסיבי: היא איננה ממרה את פי המלך או סריסיו, והיא עוברת את התהליך המחניף-משפיל, המרומם את גוף האישה ומתייחס אליו כאובייקט. היא גם משתמשת במה שהגי מנחה אותה להשתמש כדי למצוא חן בעיני המלך, אך איננה מבקשת דבר מיוזמתה. החלקיות והפסיביות בשיתוף הפעולה של אסתר עם התהליך מעבירים לקורא רמז עבה על חוסר רצונה של אסתר להיבחר. היא איננה יכולה להרשות לעצמה להמרות את רצונו של המלך, אך היא עושה את המינימום הנדרש. למרות חוסר רצונה, צניעותה ועדינותה (ואולי דווקא בגלל כל אלו...), דווקא אסתר "נשאת חן בעיני פלראיה", ומוצאת חן גם בעיני אחשוורוש.

היחידה מסתיימת בתיאור נאמנותה הרבה של אסתר לדבריו ולהנחיותיו של מרדכי: "וְאֵת־מֶאֱמַר מְרַדְּכִי אֶסְתֵּר עָשָׂה כְּאֲשֶׁר הִיְתָה בְּאִמְנָה אֵתוֹ". אסתר שומעת בקולו של מרדכי, כפי שנהגה כאשר גרה בביתו והוא היה האומן שלה.

רמת הילד:

הגננת תדגיש את חוסר רצונה של אסתר להיבחר למלכה. הגננת תספר על ההבדל בין התנהגותה של אסתר להתנהגותן של הנערות האחרות. בניגוד לאסתר, כפי הנראה הנערות האחרות ביקשו דברים רבים בבואן אל המלך. (המגילה מספרת לנו על "נוהל הטיפול" בכל נערה בעקיפין, רק אגב תיאור ה"תור" של אסתר לבוא אל המלך.) הגננת תפתח את הנושא מתוך רגישות להיבטים מגדריים, דימוי גוף ותפיסה עצמית של ילדים בגיל הרך: הסיפור נע בין נקודת מבט המתפעלת מהעושר הבלתי-נתפס והתפנוקים שבחיים בבית המלך, לבין נקודת מבט הסולדת מהפאר הריקני. על הגננת להלך על חבל דק בעת הסיפור: מצד אחד לא להגזים ביצירת אווירה של הזדהות עם הנערות המתקשטות והמתייפות, אך מצד שני לא למנוע אווירה זו לחלוטין. על הגננת לכוון בעדינות את השיח בגן אל רצונותיה, מחשבותיה ורגשותיה של אסתר.

תוך כדי סיפור ההתרחשויות תדגיש הגננת את תכונותיה של אסתר: את יופייה, את חוסר ההתפעלות שלה מחיי הארמון ואת חוסר רצונה להיבחר, ומתוך כך את העובדה שלא עשתה מאמץ כדי למצוא חן ולהיבחר, ואת צניעותה ועדינותה.

המגילה מדגישה את יחסי האמון והמסירות שבין מרדכי לאסתר: אסתר עושה כל מה שמרדכי אומר לה כאילו היא עדיין בביתו.

אם תעלה בגן השאלה לשם מה ציווה מרדכי על אסתר לא לגלות את מוצאה, תוכל הגננת להציע: אנחנו לא יודעים למה. גם אסתר לא יודעת למה ביקש ממנה מרדכי לא לגלות מאיזה עם היא. אולי היא מנחשת. אנחנו בהמשך נגלה.

הגננת תדגיש כי גם לאחר שנבחרה אסתר למלכה, המשיך מרדכי להסתובב בקרבת הארמון מתוך דאגה לשלומה.

פסוקים כא-כג

(כא) בַּיָּמִים הָהֵם וּמֶרְדֵּכִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר־הַמֶּלֶךְ קָצַף בְּגָתוֹ וְתָרַשׁ שְׁנֵי־סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשְׁמָרֵי הַסֹּף וַיִּבְקֶשׁוּ לְשַׁלַּח יָד בַּמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרוֹשׁ: (כב) וַיִּוָּדַע הַדָּבָר לְמֶרְדֵּכִי וַיִּגַּד לְאַסְתֵּר הַמֶּלֶכָה וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לְמֶלֶךְ בְּשֵׁם מֶרְדֵּכִי: (כג) וַיִּבְקֶשׁ הַדָּבָר וַיִּמְצָא וַיִּתְּלוּ שְׁנֵיהֶם עַל־עֵץ וַיִּכְתֹּב בְּסֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ:

רמת המבוגר:

קטע-הסיפור שלפנינו מתאר התרחשות קצרה ופשוטה: שניים מאנשיו של המלך אחשוורוש זוממים להורגו, והתכנית נודעת למרדכי. מרדכי מעביר את המידע לאסתר, והיא אומרת אותו למלך בשם מרדכי.

"בַּיָּמִים הָהֵם וּמֶרְדֵּכִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר־הַמֶּלֶךְ" – מיקומו של מרדכי בשער המלך עשוי להצביע על תפקידו: היותו נושא-משרה בארמון המלך. במקומות שונים בתנ"ך ישיבה בשער מבטאת את

היותו של היושב בשער אדם נכבד ובעל מעמד. גם בספר דניאל, ישיבתו של דניאל בשער המלך מבטאת את היותו נושא-משרה בארמון.

לדעת האבן עזרא היה מרדכי מ"משרתי המלך" (כלומר נושא-משרה בארמון) עוד לפני היבחרה של אסתר למלכה. דעה זו מתאימה למקום מגוריו של מרדכי: "אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוֹשַׁן הַבְּיָרָה". כאמור, ייתכן ש"שׁוֹשַׁן הַבְּיָרָה" היא קריית המלוכה – מתחם הסמוך לבית המלך ובו התגוררו שריו ופקידיו. על פי דעה זו "הַעִיר שׁוֹשַׁן" היא העיר התחתונה, שבה התגוררו המון-העם. לדעת מפרשים אחרים, התמנה מרדכי לנושא-משרה בבית המלך רק עכשיו, לאחר היבחרה של אסתר.

היותו של מרדכי נושא-משרה בארמון המלך רלוונטית להמשך הסיפור: בעתיד מרדכי לא יוכל להימנע מהמפגש היום-יומי עם המן, כיוון שגם הוא, כהמן, צריך להימצא בשער המלך מתוקף תפקידו. אילולא מעמדו ותפקידו של מרדכי, ייתכן שהוא היה מעדיף להימנע מעימות עם המן על-ידי הימנעות מקרבתו. בשל היותו של מרדכי נושא-משרה, הוא יצטרך להימצא בשער המלך, על אף שהימצאותו שם תכניס אותו לסכנה באי-ההשתחוויה להמן.

המגילה איננה מגלה לנו כיצד ומנין ידע מרדכי על תכניתם של בגתן ותרש: כתוב רק "וַיִּדְעֵה הַדָּבָר לְמַרְדֳּכָי". הפסוק מקצר ואיננו מגלה לנו, המאזינים, כיצד נודע לו הדבר. המגילה גם איננה מספקת לנו מידע על מניעיהם של בגתן ותרש, שבגללם זממו להרוג את המלך.

רמת הילד:

היחידה מספרת על מזימה שהופרה. אופי הסיפור תואם לבשלות הקוגניטיבית והרגשית בקרב גילאי 4–5: בגתן ותרש תכננו להרוג את אחשוורוש. מרדכי גילה את תכניתם וסיפר על כך לאסתר. אסתר סיפרה למלך בשם מרדכי. המלך ציווה לבדוק את הדברים, והתגלה שהם אכן תכננו לפגוע בו. בגתן ותרש באו על עונשם. הרצף הסיפורי והעלילה לרוב אינם מציבים קושי מיוחד ותואמים את יכולותיו הקוגניטיביות והרגשיות של הילד בגיל זה: מסופר על טובים ורעים ועל מזימה שהופרה.

לרוב הילדים אינם שואלים מנין ידע מרדכי על תכניתם של בגתן ותרש. הם גם אינם שואלים בדרך כלל מה הניע את בגתן ותרש לתכנן תכנית שכזו. אם אחד הילדים יעלה את השאלות, כדאי שהגננת תתייחס ותגיב. מומלץ להגיב בדרך הפותחת מספר כיווני חשיבה, ואיננה "נועלת" את הילד על אפשרות פרשנית אחת בלבד. דוגמה לדרך התגובה המומלצת: "שאלה מאוד מעניינת, השאלה ששאל (שמו של הילד). אתם יודעים, מאוד מעניין, המגילה לא מספרת לנו. לא כתוב בפסוקים למה... מה דעתכם? מה את חושבים?" (כאן יש לאפשר מקום להשערות שונות שיעלו הילדים. למשל, אולי מישהו שמע וגילה למרדכי; אולי הוא בדיוק-בדיוק היה שם ושמע והם לא ידעו שהוא מקשיב. כך גם בנוגע למניעיהם של בגתן ותרש: אולי הם רצו להחליף את המלך ושיהיה מלך אחר; אולי הם הרגישו שהם עובדים קשה מדי אצל מלך שכל כך עסוק כל היום רק במשתאות ובלעשות כסף; אולי הם כעסו עליו בגלל משהו אישי...). הגננת תוכל להרחיב את ההשערות שיעלו הילדים ולהוסיף עליהן. לעתים הילדים מעלים השערה הקרובה לדברי חז"ל במדרש, ורצוי לציין זאת ולחזק את דבריהם.

הגנת תוכל להדגיש שוב את מסירותו של מרדכי לאסתר: הוא "יושב בשער המלך", נמצא בסביבת הארמון. מרדכי מסתובב כל העת באזור, כדי לעקוב אחר שלומה של אסתר.

הגנת תבחר אם להדגיש ולספר כי ישיבתו של מרדכי בשער המלך מצביעה על היותו נושא-משרה בבית המלך. פרט זה איננו משמעותי כל כך להבנתם של הילדים את הסיפור כעת, אך יוכל לשרת אותנו בהמשך, כאשר נרצה להסביר לילדים את דרך התנהלותו של מרדכי מול המן; אם הגנת תרצה להמחיש את חוסר הבררה שבסיטואציה, כאשר מרדכי איננו בוחר מרצונו במפגש החוזר ונשנה עם המן, פרט זה ישרת אותה.

פרק ג

פסוקים א-ב

(א) אחר הדברים האלה גדל המלך אַחְשׁוּרוֹשׁ אֶת־הַמֶּן בְּרֵה־מִדְתָּא הַאֲגִי וַיִּנְשָׂאֵהוּ וַיִּשֶׂם אֶת־כִּסְאוֹ מֵעַל כְּלֵה־שָׂרִים אֲשֶׁר אֵתוֹ: (ב) וְכַלְעֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־בָּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ כָּרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהַמֶּן כִּי־בֶן צוּה־לוֹ הַמֶּלֶךְ וּמֶרְדֵּכִי לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה:

רמת המבוגר:

הסיפור מפגיש את הקורא עם דמות חדשה: המן. המגילה איננה מספרת לנו מה היו הנסיבות שגרמו לעלייתו לגדולה של המן או מה היו מניעיו של המלך להעלותו לגדולה. עמוס חכם ב"דעת מקרא" מתייחס לכך: "אין הכתוב מבאר לנו, כיצד עלה המן למדרגה הזאת... בזאת רומז לנו הכתוב, שהמן הוא מאותם הרשעים, שעלייתם מתרחשת לפתע פתאום, ועד שהבריות נותנות לבן להתבונן במה שנעשה, כבר הרשע עומד במלוא עוזו ותוקפו". "עבדי המלך אֲשֶׁר־בָּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ" הם שריו של המלך, נושאי-המשרות. "שַׁעַר הַמֶּלֶךְ" הוא מקום מושבם של הנכבדים בעלי התפקידים. השרים כולם מצטווים לכרוע ולהשתחוות להמן.

בהמשך הסיפור תתגלה דמותו של המן כאב-טיפוס לשנאת יהודים לא רציונלית, שנאה שמעבר לגבולות ההיגיון והסבירות. לכן נדמה שתיאור עלייתו לגדולה באופן פתאומי ונטול-הסבר מתאים לדמותו שבהמשך הסיפור.

בין בני דורנו היו שניסו להציע שלאחר סיפור בגתן ותרש, מחפש לו אחשוורוש שר קרוב ונאמן במיוחד שיוכל לסמוך עליו. להערכתנו אין צורך להתייחס לשאלה זו בגן הילדים, וניתן להסתפק בתיאור עלייתו של המן לגדולה באופן פתאומי ונטול-הסבר.

אחת השאלות המעסיקות מאוד אותנו המבוגרים היא השאלה מדוע לא השתחוה מרדכי להמן. מבחינה הלכתית אין איסור על השתחויה לאדם, כל עוד מדובר בהבעת כבוד למעמדו ולתפקידו. אנו מוצאים לאורך התנ"ך דוגמות של אדם המשתחוה לאדם אחר כאות להבעת כבוד.

עמוס חכם ב"דעת מקרא" מציע שאולי אופן ההשתחויה המתואר בפסוקים הוא אסור: לדעתו אין איסור על השתחויה לאדם כהבעת כבוד, אך ייתכן שהשתחויה וכריעה יחד (כמו שנאמר: "וְכַלְעֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־בָּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ כָּרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהַמֶּן") היא אסורה. שילוב של השתחויה וכריעה מופיע לאורך סיפורי התנ"ך רק כלפי ה'. לכן ייתכן ששילוב זה מבטא כניעה מוחלטת המותרת רק כלפי ה', ואילו כלפי אדם היא אסורה.

בין בני זמננו היו שהציעו לראות את אי-ההשתחויה של מרדכי להמן כביטוי לקו-אופי של עמידה על עקרונות, נחישות, שמירה על "עמוד שדרה" פנימי שאיננו מתכופף מול לחצי הסביבה אפילו במצב של גלות, וכביטוי לאמונה ולתחושת ודאות פנימית חזקה. כך למשל הגדיר זאת האדמו"ר

מסלונים, בעל ה"נתיבות שלום": "שלכאורה אינו מובן: איך עשה מרדכי דבר כזה, שהעמיד בסכנה את כל כלל ישראל? (כוונתו היא שמרדכי היה יכול לשער שאי-השתחויה להמן עלולה לגרום לגזרה על כל עם ישראל; ו"ו"י) אלא, כי מרדכי נהג כן מתוקף בהירות האמונה והבטחון שלו...".

ייתכן שהסיפור בספר דניאל (פרק ג) על חנניה, מישאל ועזריה יכול ללמד אותנו משהו על המורכבות שבהשתחוות לסמלי מלכות של שלטון זר במצב של גלות. על פי המסופר בספר דניאל, נבוכדנאצר מלך בבל עשה צלם זהב ענק בבקעת דורא שבבבל, ונציגי כל העמים המשועבדים לאימפריה הבבלית חויבו להשתחוות לו. על אף שידעו שכעונש על כך יושלכו לכבשן האש, חנניה, מישאל ועזריה סירבו להשתחוות לצלם. על פי חלק מהדעות, צלם זה היה רק "אנדרטה" שעשה נבוכדנאצר "לכבוד עצמו", וסימלה את עוצמת שלטונו של נבוכדנאצר (פירוש התוספות על הגמרא בפסחים נג ע"ב). על פי חלק מהדעות היה הצלם עבודה זרה ממש, שאסור להשתחוות לה, ועליה נאמר: "ייהרג ואל יעבור" (ראו פירוט ב"דעת מקרא" לדניאל ג). עיון מעמיק בספר דניאל מלמד על הקבלות נוספות לפרקנו: אדם ממוצא יהודי עולה לגדולה בבית מלך זר, השולט על אימפריה שלמה.

נסכם חלק זה בפירוש "דעת מקרא" לספר דניאל: "בין אם מגמת הפקודה להשתחוות לצלם הייתה העברה על דת, משם שהצלם נחשב לעבודה זרה, בין אם הצלם לא הוקם אלא כאנדרטה בלבד לכבודו של המלך – גילו שלושת הנערים היהודים עוז ותעצומות נפש לייחד את השם ולא להשתחוות לזולתו. יש מקום לשער שמרדכי הודרך ממעשה גבורה זה וגם הוא עבר על פקודת מלכו ולא השתחוה להמן".

רמת הילד:

הילד פוגש כאן לראשונה את דמותו של המן, שהיא דמות מרכזית בסיפור. מומלץ שהגננת תתאר את עלייתו של המן לגדולה כהתרחשות פתאומית ונטולת הסבר. אופן הצגת הדברים כך תואם את דמותו בהמשך הסיפור.

בשונה מהמבוגרים, הילדים לרוב אינם שואלים מדוע לא השתחוה מרדכי להמן. לדברי אחת הגננות: "להם זה ברור מאוד, שמרדכי לא משתחוה להמן". ה"ברור מאוד" הזה הוא אולי העומק שבדברי בני דורנו, המבקשים להסביר את פשר אי-ההשתחויה של מרדכי. מעשה זה מבטא זקיפות קומה ונאמנות לערכים פנימיים גם במצב של גלות, ללא חישובים של "מה עתיד לקרות אם...".

מבחינה דידיקטית אין צורך להיכנס לשאלות שאינן מעסיקות את הילדים. עם זאת חשוב להימנע מהקניה שגויה שאיננה נכונה הלכתית: אין איסור בתורה להשתחוות לאדם כאות להבעת כבוד. כפי שמציע "דעת מקרא", ייתכן ששילוב של השתחויה וכריעה יחד, כמתואר במגילה, מותר רק כלפי ה' ואסור כלפי אדם. פירוש זה תואם את האינטואיציות של הילדים, ש"ברור" שמרדכי איננו משתחוה. ברור שאם מרדכי איננו משתחוה הרי ש"יש לו סיבה טובה".

מומלץ שהגננת תחזק את האינטואיציות של הילדים במשפט מסכם, שייצור המשגה של תחושותיהם: כל השרים החשובים של המלך השתחוו להמן, ורק איש אחד, מרדכי, לא השתחוה. כאן פתוחות בפני הגננת מספר אפשרויות. אפשרות אחת היא להבליט את אומץ הלב של מרדכי ולומר: כולם-כולם השתחוו להמן. כולם פחדו מהמלך והשתחוו להמן. רק איש אחד, מרדכי, לא השתחוה. הגננת תוכל להמשיך ולומר: אולי מרדכי ידע שהמן אדם רשע. איש כמו מרדכי לא ישתחוה להמן! הגננת תוכל להסביר את המניע העמוק לאי-ההשתחויה של מרדכי: מרדכי הוא יהודי. כולם משתחוים להמן כי המלך ציווה שיכבדו אותו. האם איש יהודי רוצה לכבד ככה את המן? האם איש יהודי מרגיש שהוא רוצה להראות שהוא כל כך מכבד את המן? אפשרות אחרת היא לומר: מותר ליהודי להשתחוות לשר או לאדם חשוב, אבל לא כמו שמשתחוים לה'. בעיר שושן שבממלכת פרס, המלך אחשוורוש ציווה שכולם-כולם ישתחוו להמן כמו שמותר להשתחוות רק לה'! מרדכי לא מסכים להשתחוות ככה.

הגננת תבחר אם להדגיש את הדיוק ההלכתי, או את המסר מעורר ההזדהות שמרדכי איננו משתחוה דווקא לאדם רשע כמו המן.

פסוקים ב-ד

(ב) וְכָל־עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ פָּרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהֶמֶן כִּי־כֹן צָוְהִלּוּ הַמֶּלֶךְ וּמְרַדְּכִי לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה: (ג) וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ לְמְרַדְּכִי מִדּוּעַ אַתָּה עוֹבֵר אֶת מִצְוַת הַמֶּלֶךְ: (ד) וַיְהִי בְּאֶמְרָם כְּאֶמְרָם אֱלֹהֵי יוֹם וַיּוֹם וְלֹא שָׁמַע אֲלֵיהֶם וַיִּגִּידוּ לְהֶמֶן לְרְאוֹת הַיַּעֲמָדוֹ דְּבַרֵי מְרַדְּכִי כִּי־הִגִּיד לָהֶם אֲשֶׁר־הוּא יְהוּדִי:

רמת המבוגר:

הפסוקים שלפנינו מספרים את סיפור אי-ההשתחויה של מרדכי להמן. הפסוקים מתחילים בתיאור תקיף ונחרץ: "ומְרַדְּכִי לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה". הפסוקים ממשיכים בתיאור הדיאלוג של "עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ" עם מרדכי: מדי יום ביומו פונים השרים אל מרדכי ושואלים אותו מדוע איננו משתחוה. מתוך צורת הפנייה של השרים אל מרדכי מסתבר שהמן עצמו כנראה לא הבחין בכך שמרדכי איננו משתחוה. קורא מיומן, המבחין ברמזים דקים, יכול להסיק שככל הנראה מרדכי לא התכוון שהתנהגותו תבלוט, ואכן המן לא הבחין שמרדכי איננו משתחוה לו, עד ש"עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ" הפנו את תשומת ליבו לכך: "ויִגִּידוּ לְהֶמֶן...".

בין בני זמננו יש המפרשים שמרדכי השתדל להצניע ולא להבליט את העובדה שהוא איננו משתחוה. לדעתם, מרדכי נאלץ לשהות באזור שער המלך כיוון שהיה נושא-משרה בארמון המלך. כדי לא לסכן את עצמו ואולי גם את עמו, השתדל מרדכי לא לבלוט.

ההשערה שמרדכי ניסה לא להבליט את העובדה שאיננו משתחוה, מרככת את השאלה הגדולה שאנו שואלים כמבוגרים: מדוע מרדכי לא השתחוה?

רמת הילד:

כאמור, הילד לרוב איננו שואל מדוע לא השתחוה מרדכי. בדומה למדרש, הילד מניח שאם צדיק גדול כמו מרדכי לא השתחוה, הרי שזהו ודאי המעשה הנכון, המעיד על נאמנות מוחלטת לערכים שבהם הוא מאמין. תפיסתו של הילד איננה הלכתית אלא אינטואיטיבית. את התפיסה האינטואיטיבית הזו – כלשונה של אחת הגננות: "מאוד ברור לילדים שמרדכי לא משתחוה להמן" – אנו רוצים לעודד בגן הילדים.

עם זאת, דיוק בלשון הפסוקים עשוי להעניק לילד בסיס אשר יצמצם וימתן את עוצמתן של השאלות שיצוצו בהמשך דרכו, כאשר יתבגר וחשיבתו תתפתח. גננת שתסב את תשומת לבם של ילדי הגן לכך שכתוב בפסוקים שעבדי המלך הם הפונים אל מרדכי ושואלים אותו מדוע איננו משתחוה, ושהמן כפי הנראה לא הבחין בכך בעצמו, תוכל לפתח עם הילדים דיון בנושא. ניתן להציע את האפשרות שמרדכי השתדל בכוונה לא לבלוט בהתנהגותו. דיון עם הילדים בסוגיה זו יעניק להם בסיס לעיסוק בשאלות אשר לרוב אינן מטרידות אותם כעת, אך צפויות להעסיק אותם כשיגדלו. כאשר התשתית נבנית כבר על-ידי הגננת, היא נתפסת, קוגניטיבית ואמונית, כחלק מהיסודות, ולא כתשובה אינטלקטואלית מתוחכמת.

לסיכום דמותו של מרדכי: קו מאפיין בולט בדמותו של מרדכי הוא הוודאות הפנימית המוחלטת, האומרת: זה – לא! הפסוקים כשלעצמם אינם מספקים לנו מידע מפורט לגבי הנימוקים להתנהגותו של מרדכי. המדרשים בנושא מגוונים. נזכיר למשל מדרש המתאר את מעשהו של מרדכי כחלק ממאבק מתמשך בין מרדכי להמן בשאלת בניין בית המקדש (סדר עולם רבה פרק כט, ילקוט שמעוני אסתר רמז תתרמה).

הגננת תבחר את הדרך המתאימה לה ביותר להציג את דמותו של מרדכי כאדם גדול, צדיק מאוד ובעל נאמנות פנימית גבוהה לעולם הערכים שלו. הגננת תשתדל להציג את ההתרחשויות באופן קרוב ככל האפשר ללשונם של הפסוקים.

פסוקים ה-1

(ה) וַיֵּרָא הַמֶּן פִּי־אֵין מֶרְדֵּכִי פָרַע וּמִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ וַיִּמְלֵא הַמֶּן חֲמָה: (ו) וַיָּבֹז בְּעֵינָיו לְשַׁלַּח יָד בְּמֶרְדֵּכִי לְבַדּוֹ פִּיהֶגִידוֹ לוֹ אֶת־עַם מֶרְדֵּכִי וַיִּבְקֹשׁ הַמֶּן לְהַשְׁמִיד אֶת־כָּל־הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל־מְלָכוֹת אַחַשְׁוֶרֶשׁ עִם מֶרְדֵּכִי:

רמת המבוגר:

התנהגותו של המן מלמדת אותנו על דמותו. המן הוא אדם שמתמלא חמה כאשר הוא שומע על פגיעה קלה יחסית בכבודו: אדם אחד מבין בעלי התפקידים בארמון המלך איננו משתחוה לו.

המן כועס עד כדי כך שהוא מחליט להשמיד את עמו של מרדכי. התנהגות זו של המן תמוהה: האם מקובל בחצרות מלוכה שכעס על אדם אחד, חצוף ככל שיהיה, מוביל לעונש של השמדת עם שלם? התנהלותו זו של המן מלמדת אותנו על מידת הגאווה והחשיבות העצמית המאפיינת אותו, כפי שניכר מעוצמת הכעס שלו על פגיעה קלה בכבודו.

"וַיִּבֶזְזוּ בְּעֵינָיו לְשַׁלַּח יָד בְּמַרְדֳּכָי לְבַדּוֹ כִּי־הִגִּידוּ לוֹ אֶת־עַם מְרֹדֶכָי" – השימוש במילה "וַיִּבֶזְזוּ" בא ללמד כי המן חש זלזול באפשרות לפתור את הפגיעה בכבודו על ידי הריגת מרדכי לבדו. המן הרגיש כי יהיה זה בלתי-מספק עבור יצר הנקמה שחש, להרוג את מרדכי ובזאת לסיים את העניין. מדוע חש כך המן? מניין נוצר הקישור בתודעתו של המן בין התנהגותו של מרדכי לבין העובדה הטכנית של היותו שייך לעם היהודי? כפי הנראה הרגיש המן, או אולי רמזו לו עבדי המלך, כי אי-ההשתחויה של מרדכי קשורה קשר עמוק ביותר להיותו יהודי; כיוון שהוא יהודי, הוא איננו משתחוה.

רמת הילד:

סיפורי החגים מספרים את ההיסטוריה של העם. הם סיפורים המציגים בפני השומע את החיים על כל מה שהם מכילים: הטוב והרע, היפה והמכוער, חסדי ה' ורחמיו על עמו יחד עם תחושות הסכנה והאיום שקדמו להצלה ולנס. לעתים הגננת תמצא את עצמה מתלבטת מה להבליט ומה לטשטש, מה להרחיב ומה לצמצם, מה להדגיש ומה להשאיר בשולי הסיפור.

בגיל הרך מומלץ להתמקד בהיבטים החיוביים שבתוכן המורכב. ההיבט החיובי מפתח בילד ביטחון ותקווה, ונוטע בו כוחות שיאפשרו לו התמודדות עם קשיים בעתיד. לפיכך רצוי להתמקד במסרים המיטיבים שבסיפור, כמו אהבת ה' לעמו והדמויות החיוביות שממעשיהן וממידותיהן אפשר ללמוד. עם זאת מומלץ לא להתעלם לחלוטין מהרוע: גם הרוע הוא חלק מהחיים ומהסיפור השלם, וללא הבנתו אי-אפשר להבין את הסיפור בשלמותו. הילד פוגש את הצד החסר שבעולם בחיי היום-יום שלו: אכזבות, הבטחות שלא מומשו, התמודדות עם מצבים שונים בחיי המשפחה ועוד. כמבוגרים, לא תמיד יש ביכולתנו להגן על ילדינו מפני אכזבה, צער או כאב. מחד גיסא, התעלמות מוחלטת מן הרע איננה מאפשרת לילד ליצור שיח, מגע ותקשורת עם מבוגר בעניין הקושי שהוא פוגש לעתים בחיי היומיום. מאידך גיסא, עיסוק אינטנסיבי מדי ברוע עלול להוות חוויה מאיימת עבור הילד. על כן מומלץ להדגיש את החיוב וליצור חשיפה מבוקרת, מצומצמת ומוגבלת לרוע.

דמותו של המן היא דמות של רוע מוחלט. אפשר לראות בהמן דמות של אדם כעסן, שכעסו, גאוותו ותחושת החשיבות העצמית המפעמת בו, מביאים אותו לרצות להשמיד עם שלם בגלל אדם אחד. אפשר גם לראות בהמן דמות של רשע בעל עומק-מחשבה, המבין כי המניע העמוק לאי-ההשתחויה של מרדכי הוא היותו יהודי. מכעיס אותו שקיים בעולם כוח נפשי-רוחני שאיננו מכפיף את עצמו אליו, עד כדי כך שהוא מרגיש חובה להשמידו מן השורש.

הפיכת הסיטואציה למוחשית עבור הילד עלולה להיות חוויה מפחידה ומאיימת. לכן מומלץ לספר את הסיפור תוך ריחוק רגשי מסוים. ניתן להציג את דמותו של המן כקריקטורה נלעגת ומנופחת מרוב תחושת חשיבות עצמית ושנאה.

בעת העיסוק בסיפור החג בתקופה שלפני פורים, על הגנת לקחת בחשבון גם את מיקומו הגיאוגרפי של הגן, ולהיות רגישה להבדל בין ימי שגרה מבורכת לזמנים של מתח ביטחוני. בהיבט של רווחתו הנפשית של הילד ופיתוח חוסנו הנפשי בזמנים של מצבי לחץ, יש מקום חשוב לעולם הערכים שהילד סופג מסביבתו ולעולם הערכים והאמונות של המבוגרים הסובבים אותו. יש מקום חשוב גם לשיח בין הילד למבוגר סביב סיפורים של מצוקה וישועה, הבטחה והתגשמותה, הקשיים וההתמודדויות של הדמויות לצד השגחת ה'. בימי שגרה רצוי לצמצם ולהגביל את העיסוק ברוע, ובזמני קושי ניתן לשאוב עידוד מהדורות שקדמו לנו.

פסוק ז

(ז) בַּחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן הוֹאֵחֲדָשׁ נִסְכָּן בְּשָׁנַת שְׁתַּיִם עֲשָׂרָה לְמֶלֶךְ אֲחִישֵׁרוֹשׁ הַפִּיל פּוֹר הוּא הַגּוֹרֵל לְפָנָי הַמֶּן מִיּוֹם לְיוֹם וּמְחַדָּשׁ לְחֲדָשׁ שְׁנַיִם־עָשָׂר הוֹאֵחֲדָשׁ אֲדָר :

רמת המבוגר:

בפסוק הקודם מסופר: "וַיִּבְקֶשׂ הַמֶּן לְהִשְׁמִיד אֶת־כָּל־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל־מְלָכוֹת אֲחִישֵׁרוֹשׁ עִם מְרַדְּקָי". השימוש במילה "וַיִּבְקֶשׂ" מלמד על רצון, תכנון ומחשבה. מרתק להבחין בכך שהצעד הראשון שנוקט המן כדי להגשים את תכניתו איננו צעד פוליטי כמו פנייה למלך אחשוורוש כדי לקבל את רשותו, אלא צעד מאגי של הפלת פור. ייתכן שעובדה זו מלמדת על יחסו של המן אל המלך אחשוורוש. יכול להיות שלהמן מובן מאליו שהמלך יסכים לבקשתו, ולכן הוא מרשה לעצמו להקדים את הפלת הפור לבקשת הרשות מהמלך. אם נבין כך את הפסוק, הרי שהפלת הפור מציינת צעד מוגמר וודאי שכבר הוחלט עליו, וכל שנותר הוא להפיל פור כדי לקבוע את התאריך.

ייתכן גם שהעובדה שהפלת הפור היא הצעד הראשון של המן, משקפת את עולמו הדתי המאגי: בעולם האלילי, כוח הגורל נתפס ככוח עליון הגובר אף על כוחם של האלים. עמוס חכם ב"דעת מקרא" מנסח זאת כך: "עניין הפור מיוסד על אמונת הבבלים הקדמונים, שלכל מעשה, שאדם עומד לעשות, יש עת מוכשרת להצלחתו. והקוסם יכול לגלות את העת הראויה על ידי הפור". אם נבין כך את מעשהו של המן, הפלת הפור מבטאת את הצורך של המן להגביר את הסיכויים להצלחת תכניתו על-ידי שימוש בפור, והיא מבטאת עולם-אמונות המנוגד לאמונה היהודית: אמונה בגורל עיוור מול אמונה בהשגחה, בהתייחסות פרטית של הבורא לברואיו ובבחירה החופשית של האדם.

רמת הילד:

הפסוק שב ומפגיש אותנו עם השאלה עד כמה להעמיק עם ילדי הגן את השיח סביב הבנת מעשיו ודרכי התנהלותו של אדם רשע. מצד אחד מומלץ להגביל את העיסוק והשיח סביב הרוע, אך מצד שני מקור שמו של החג – פורים – הוא הפור.

נוסף על כך, הבנת המושג "פור" איננה משימה קלה מבחינה קוגניטיבית עבור הילד. הילד מכיר משחקי לוח שמשותפים בהם בקובייה, רולטה וכד' והם מבוססים על מרכיב המזל והאקראיות. בשכבת הגיל הבוגרת יותר של הגן, ייתכן שהמושג "הגרלה" כבר מוכר וקרוב לילד מחיי היומיום. עם זאת הילד מכיר את השימוש ב"אמצעי מזל" לסוגיהם השונים כחלק מפעילות משחקית, וקשה לו לדמיין מבוגר המשתמש באמצעי כזה כדי לקבוע אירוע רציני וחשוב בחייו.

השלב הקוגניטיבי הבא הנדרש מן הילד כדי להבין מהו פור הוא הבנת המושג "תאריך", שהרי פור הוא הגרלה שמטרתה לקבוע את התאריך המתאים ביותר עבור מעשה מסוים. המושג "תאריך" הוא מושג מופשט בגיל הרך ותלוי בחשיפה קודמת למושגי-זמן, וגננות רבות משתמשות בלוח השנה כדי להמחיש אותו.

גננת שתבחר להסביר לשם מה משתמשים בגורל, תוכל להשתמש בהסבר הבא: פעם, לפני הרבה-הרבה שנים, בימים שבהם היו אנשים רבים שהאמינו באלילים ובפסלים, כמו בימי אברהם אבינו (אם המושג אלילים ופסלים איננו מוכר לילדים מסיפורי התורה ומהמדרש, עדיף לא להשתמש בו), כאשר האנשים שהאמינו באלילים ובפסלים רצו לעשות משהו ורצו מאוד מאוד שהוא יצליח, הם האמינו שכדאי להם להפיל פור, גורל (כאן תדגים הגננת מהו פור בעזרת מושגים הקרובים לעולמם של הילדים כמו "אן-דן-דינו" והגרלה). לפי הגורל הם ידעו באיזה זמן כדאי להם לעשות את הדבר החשוב הזה.

אם הגננת מקדישה זמן לעיסוק במושג פור ובהבנתו בערוץ הקוגניטיבי, מומלץ מאוד להתייחס בקצרה גם למשמעותו ולתפיסת העולם שהוא מייצג.

פסוקים ח-ט

(ח) וַיֹּאמֶר הָמֶן לְמֶלֶךְ אַחֲשֵׁרוּשׁ יִשְׁנוּ עִסְאָחָד מִפָּזָר וּמִפָּרָד בֵּין הָעַמִּים בְּכָל מְדִינֹת מְלְכוּתָךְ וְדַתֵּיהֶם שְׁנוֹת מְכֻלָּעַם וְאֶת־דַּתֵּי הַמֶּלֶךְ אֵינָם עֹשִׂים וְלִמְלֶךְ אִירָשָׁןָה לְהַנִּיחָם: (ט) אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב יִכְתֹּב לְאַבְדָּם וְעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים כֶּפֶר־כֶּסֶף אֲשֶׁקוּל עַל־יְדֵי עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה לְהַבִּיא אֶל־גִּנְזֵי הַמֶּלֶךְ:

רמת המבוגר:

המן פונה אל המלך ומבקש את רשותו לביצוע תכניתו, לאחר שכבר הפיל פור כדי לקבוע באיזה תאריך תתרחש התכנית. ייתכן שסדר הפעולות של המן מלמד על יחסו המזלזל כלפי המלך וכלפי יכולתו להפעיל שיקול דעת אם להיענות לבקשה או לסרב לה. על פי אפשרות זו, ברור להמן שהמלך יענה לבקשתו ללא בדיקה מעמיקה. אפשרות אחרת היא שהקדמת הפור לפנייה אל המלך מלמדת על עולמו הרוחני של המן ועל אמונתו בכוח הגורל, ואין בה זלזול כלפי המלך.

הנימוקים שמעלה המן בשירתו עם המלך אינם נימוקים הגיוניים:

- "יִשְׁנֹו עַם־אֶחָד מִפְּזָר וּמִפְּרָד...!" – האם מקובל להשמיד עם כיוון שהוא מפוזר ואיננו יושב כולו במקום אחד? כידוע, עמים רבים נוספים הוגלו ממקומם על ידי מלכויות בבל ואשור. על פי אותו היגיון של רשע, האם גם אותם יש להשמיד?!
 - "וְדַתֵּיהֶם שְׁנוֹת מִכְּלָעַם" – פירושה של המילה "דת" כאן הוא נוהג מקובל, כלל, חוק. האם העובדה שלבני העם הזה ישנה מערכת מנהגים ונימוסים השונה מן המקובל מהווה סיבה להשמדתם?! אחשוורוש הוא מלך השולט על אימפריה אדירה ורחבת ידיים, המכילה בתוכה עמים שונים ותרבויות שונות. האימפריה הפרסית הפגינה, כמדיניות, סובלנות כלפי הבדלים תרבותיים ופולחניים בין העמים השונים. מדוע מצפה המן שאחשוורוש ייענה לרצונו להשמיד עם שלם?
 - "וְאֶת־דַּתִּי הַמֶּלֶךְ אֵינָם עֹשִׂים" – המונח "דַּתִּי הַמֶּלֶךְ" כאן פירושו חוקי המלך. האם היהודים בממלכתו של אחשוורוש לא קיימו את חוקי המלך? זו נשמעת טענה לא הגיונית.
 - "וְלִמְלֶכֶךְ אֵינֶן־שֹׁנֵה לְהִנְיָחָם" – כאן כבר מגיע חוסר ההיגיון והאבסורד בדבריו של המן לשיא: המן מסביר למלך, שלא כדאי לו "להניחם" – להשאירם בחיים, כי "אֵינֶן־שֹׁנֵה" – זה לא יועיל לו, המלך לא יפיק רווח או תועלת מכך שישאיר את היהודים בחיים. במילים קרובות יותר ללשון ימינו, אומר כאן המן: מה אכפת לך להרוג ולהשמיד את כל היהודים? ממילא אתה לא מרוויח כלום מכך שהם עדיין בחיים... האם מלך ששולט על אימפריה אדירה משמיד עם שלם רק כיוון שהוא לא ירוויח כלום מכך שלא יהרוג את בני העם הזה?! זהו חוסר-היגיון צרוף.
- פנייתו של המן למלך ואופן הצגת הנימוקים במטרה לשכנע את המלך להסכים לתוכנית, הם אב-טיפוס לחוסר ההיגיון שבשנאת ישראל בכל הדורות: כיצד יעלה על הדעת שהשר הבכיר ביותר של המלך מרשה לעצמו להעלות רשימת טיעונים כל כך לא הגיונית בשיחה עם מלכו?!
- עם זאת, ניתן לראות בדבריו של המן היגיון של רשעות:
- "יִשְׁנֹו עַם־אֶחָד מִפְּזָר וּמִפְּרָד...!" – על פי פירוש המלבי"ם, אפשר להסביר שכיוון שהם מפוזרים בין עמי הממלכה, השפעתם השלילית והמזיקה חודרת לכל מקום.
 - "וְדַתֵּיהֶם שְׁנוֹת מִכְּלָעַם" – כאן מן הסתם רומז המן למצוות התורה. עמוס חכם מסביר שהיהודים אינם עוד עם בעל תרבות של פולחן אלילים בתוך אימפריה שלמה של עמים עובדי אלילים, אלא משהו בהם שונה מהותית.
 - "וְאֶת־דַּתִּי הַמֶּלֶךְ אֵינָם עֹשִׂים" – המן מדבר בערמומיות: הוא מתכוון למרדכי, העובר על חוקי המלך בכך שאיננו משתחוה להמן, אבל מציג זאת כהתנהגות של עם שלם, כדי שהמלך יטעה לחשוב שהיהודים כולם עוברים על חוקיו באופן קבוע ומתמשך (עמוס חכם ב"דעת מקרא").
 - "וְלִמְלֶכֶךְ אֵינֶן־שֹׁנֵה לְהִנְיָחָם" – כאן כבר פורץ החוצה שטף השנאה שבדבריו של המן: כדאי לך להרוג אותם, כי אתה לא מרוויח כלום מכך שהם בחיים.

רמת הילד:

כהרגלנו, חוזרת השאלה עד כמה להעמיק בשיח עם הילד בהבנת דרכי פעולתו של הרוע. מצד אחד, ההעדפה הברורה בגיל הרך היא להתמקד בדמויות החיוביות ובמעשיהן. מצד שני, מבוגר המבין את הפסוק באופן כללי ומטושטש יעביר מסר לא ברור ולא בהיר.

אם הגננת תבחר לדייק בלשונו של הפסוק ובמסריו, היא תוכל לספר כך: המן אמר למלך שישנו עם אחד שמפוזר בין כל העמים. כלומר, הם לא גרים כולם בארץ אחת. המן המשיך ואמר למלך: ההתנהגות של העם הזה שונה מההתנהגות של כל העמים האחרים. יש להם תורה משונה, ששונה מכל התורות של כולנו. יש להם מצוות מוזרות: הם אינם אוכלים מהאוכל שלנו ואינם מתחתנים אתנו (על פי מגילה יג ע"ב). אתה יודע כמה משונים הם? הם אפילו אינם מתפללים לפסלים כמו שאנחנו מתפללים! ואתה יודע, התורה שלהם חשובה להם יותר מהחוקים שלך. הם עושים את עצמם מקשיבים לחוקים שלך, אבל אם תגיד להם לעשות משהו נגד התורה שלהם, הם לא יקשיבו לך. בשביל מה אתה צריך אותם בכלל?! אפשר להרוג את כולם, והם לא יהיו חסרים לאף אחד.

בשלב זה תפנה הגננת לילדים בשאלות:

- זה נשמע לכם הגיוני, להציע להשמיד עם כי הוא מפוזר בין עמים אחרים ולא גר כולו בארץ אחת?
- מה דעתכם על מלך שיסכים לרעיון כזה? מה אנחנו יכולים ללמוד עליו?
- הרעיון להשמיד עם כי הוא שונה מעמים אחרים בהתנהגות שלו נשמע לכם הגיוני?
- מה לדעתכם יענה המלך להמן? מה נראה לכם הגיוני שיקרה?

חשוב להדגיש: הגננת חייבת להיות ערנית לתגובותיהם של הילדים. יש להימנע מהמחשת יתר, ולהיזהר לא ליצור אצל הילדים תחושות של פחד ובהלה. יש צורך במידה מסוימת של ניתוק רגשי מהסיטואציה. ובכל זאת: ככל שניתן, נשתדל להישאר קרובים ללשון הפסוקים ולרעיונות הטמונים בהם. טון-הקול של הגננת ושפת גופה הם שיוצרים קרבה או ריחוק, כניסה של הילדים לרגע לעולמה של המגילה או ריחוק מסוים ממנה. אנו מחפשים את האיזון העדין שבין הזדהות עם החוויה לבין שמירה על שלמות עולמם של הילדים בגיל הרך.

פסוקים י-טו

(י) וַיִּסַּר הַמֶּלֶךְ אֶת־טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתְּנָהּ לְהֶמֶן בְּרֵהַמְּדֵתָא הָאֶגְגִּי צָרַר הַיְהוּדִים: (יא) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהֶמֶן הַכֹּסֵף נָתַן לְךָ וְהָעַם לַעֲשׂוֹת בּוֹ כְּטוֹב בְּעֵינֶיךָ: (יב) וַיִּקְרְאוּ סִפְרֵי הַמֶּלֶךְ בַּחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בְּשִׁלּוּשָׁה עָשָׂר יוֹם בּוֹ וַיִּכְתֹּב בְּכָל־אֲשֶׁר־צָוָה הֶמֶן אֶל אַחֲשֵׁר־רְפָנִי־הַמֶּלֶךְ וְאֶל־הַפְּחוֹת אֲשֶׁר עַל־מְדִינָה וּמְדִינָה וְאֶל־שָׂרֵי עַם וְעַם מְדִינָה וּמְדִינָה כְּכַתְּבָהּ וְעַם וְעַם כָּל־שׁוֹנוֹ בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁר־שָׁרֵשׁ נִכְתָּב וְנִחְתָּם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ: (יג) וְנִשְׁלַחַם סִפְרִים בְּיַד הַרְצִים אֶל־כָּל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ לְהַשְׁמִיד לְהַרְגוֹ וּלְאַבֵּד אֶת־כָּל־הַיְהוּדִים מִנְּעַר וְעַד־זָקֵן טַף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד בְּשִׁלּוּשָׁה עָשָׂר לַחֲדָשׁ שְׁנֵים־עָשָׂר הוּא־חֲדָשׁ אֶדָר וּשְׁלָלָם

לְבוֹז : (יד) פִּתְּשָׁן הַכֶּתֶב לְהַנְתֵּן דָּת בְּכָל־מְדִינָה וּמְדִינָה גְלוּי לְכָל־הָעַמִּים לְהִיּוֹת עֲתִידִים לְיוֹם הַזֶּה :
(טו) הַרְצִים יָצְאוּ דְחוּפִים בְּדַבַּר הַמֶּלֶךְ וְהָדָת נִתְּנָה בְּשׁוֹשֵׁן הַבִּירָה וְהַמֶּלֶךְ וְהָמֶן יָשְׁבוּ לְשִׁתּוֹת וְהָעִיר
שׁוֹשֵׁן נְבוּכָה :

רמת המבוגר :

הסרת הטבעת על-ידי המלך מבטאת הסכמה בלתי מסויגת להצעתו של המן. נתינת הטבעת להמן משמעותה : אתה רשאי להוציא בעצמך צו מלכותי בעניין ולחתום בטבעת שלי. כלומר, נתונה לך הרשות לבצע את תכניתך באיזה אופן שתרצה.

מה גרם לאחשוורוש להיענות להצעתו המוזרה של המן? ממתי משמידים עם שלם ללא שיקול דעת וללא בחינה של העניין?!

ייתכן שהיו אלו יחסי האמון בין השניים, או שאולי אדישותו של אחשוורוש למתרחש היא הגורם להיענותו לבקשה החריגה. בין אם מדובר ברשעות ובין אם מדובר בטיפשות, גם אדישותו של אחשוורוש היא אב-טיפוס לשנאת היהודים בכל הדורות: אדישותו של השלטון המקומי היא שמאפשרת לשונאי היהודים שבכל הדורות לפגוע בהם.

אדישות זו לגורלו של עם שלם באה לידי ביטוי בסיומה של היחידה הסיפורית: "וְהַמֶּלֶךְ וְהָמֶן יָשְׁבוּ לְשִׁתּוֹת וְהָעִיר שׁוֹשֵׁן נְבוּכָה". הממלכה כולה סוערת מהפקודה המלכותית המוזרה והתמוהה, ואילו המלך והמן עסוקים בשלהם – "יָשְׁבוּ לְשִׁתּוֹת"; הצו המלכותי להשמיד עם שלם איננו צריך להפריע לאחשוורוש ליהנות ממשתה כהלכה.

רמת הילד :

המושג "טִבְעַת הַמֶּלֶךְ" הוא מושג חדש עבור הילד. הילד מכיר טבעות מחיי היום-יום, אך הוא איננו מכיר את משמעות המושג "חותם" (וודאי שלא את המושג "חותם מלכותי") בעולם העתיק. יש צורך בתיווך קוגניטיבי על מנת שהילד יבין מה מבטאת הסרת הטבעת. לרובד הקוגניטיבי רצוי שיצטרף רובד של משמעות: משמעותה של ההסכמה המוחלטת של אחשוורוש, המבטאת אדישות וחוסר אכפתיות או טיפשות וסקיעה בחיי הוללות ומשתאות. הגננת תוכל לשאול את הילדים מה דעתם על הסכמתו המלאה של המלך בלי לשאול שום שאלות, בלי לברר מיהו העם שעליו מדובר ובלי לחשוב אם הסיבות לרצונו של המן להשמידו מוצדקות.

לכל אורך השיחה עם הילדים חשוב לשמור על האיזון העדין בין קירוב הסיטואציה לעולמם של הילדים לבין ריחוק רגשי ממנה: מצד אחד אפשר וכדאי להמחיש לילדי הגן את התנהגותו של אחשוורוש ומה שהיא מבטאת, ומצד שני יש להיזהר מיצירת אווירה של תחושת איום ופחד בקרב הילדים.

סיכום

תם ולא נשלם.

את הפרקים הבאים בסיפור המגילה תוכל הגנת להמשיך ולעבד על פי שיקול דעתה, על בסיס העקרונות, הרעיונות המרכזיים ומאפייני הדמויות שהוצעו לעיל.

בלימוד המשותף שלנו עד כה, עסקנו במספר רבדים בלימוד המגילה:

1. הרעיונות המרכזיים המועברים למאזין הקשוב דרך עלילת הסיפור:
השגחת ה' על עמו; אהבתו של ה' לעמו והשגחתו עליו גם במצב של גלות; נקודות ההיפוך של הסיפור מרע מוחלט לטוב; ההומור המאפיין את כתיבתה של המגילה, הן כאמצעי אמנותי להעברת מסרים והן כמסר בפני עצמו.

2. אופן הצגת הדמויות המרכזיות בסיפור ומאפייניהן:

- **אחשוורוש** – הפאר בבית המלך מוצג באמצעות תיאור המשתה תוך הבלטת ריקנותו. הדרך שבה מנהל המלך את הממלכה מאופיינת בתלות המוגזמת שלו בעצת יועציו, כפי שניכר בסוגיית מיאונה של ושתי המלכה. השילוב של ריקנות ופאר מובלט גם בתיאור דרכי החיפוש של אישה חדשה למלך והתייפותן של בתולות הממלכה. אישיותו של אחשוורוש מוצגת כשילוב של אדישות וטיפשות, המאפשר להמן להוציא לפועל את תכניתו.

- **מרדכי** – ענן מסתורין וחידתיות אופף את דמותו של מרדכי: "אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוֹשַׁן הַבִּיָּרָה" – המגילה איננה מגלה לנו מדוע איש יהודי זה נמצא דווקא בשושן הבירה ולא בבבל, לשם הוגלתה משפחתו, או בציון ההולכת ונבנית. פערים אלו יכולים להתמלא רק בעזרת המדרש, המציג את דמותו של מרדכי כתלמיד חכם וצדיק גמור, וכאדם היודע את אשר הוא עושה והשוקל היטב את צעדיו. מאפיינים נוספים הם הדאגה והאכפתיות של מרדכי כלפי אסתר (מרדכי ממשיך לעקוב אחר המתרחש עם אסתר גם לאחר שהיא נלקחת); התקיפות, הנחרצות ואי-ההתפשרות על עקרונות ועל ערכים פנימיים (מרדכי איננו משתחוה להמן); ניסיונו של מרדכי לא להבליט את אי-ההשתחויה, כדי לא לסכן את עצמו ואולי גם את עמו – ניסיון שלא עלה יפה. ציינו שהבנה מעמיקה יותר של סוג ההתמודדות הנדרש מאדם מאמין הדבק בעקרונותיו ונתון במצב של גלות, אפשרית על רקע ההקבלה למאורעות שהתרחשו בגלות בבל ומתוארים בספר דניאל.

- **אסתר** – דנו ביופייה של אסתר ובצניעותה, בחוסר הרצון הבולט שלה להילקח אל המלך ובסלידתה מהפאר המשולב בריקנות, והיותה "נְשֵׂאת חַן" דווקא בגלל כל התכונות האלו. עסקנו באמון המוחלט של אסתר במרדכי, המתבטא בכך שקיימה את הוראתו לא להגיד את עמה גם כאשר הייתה רחוקה ממנו. בהמשך הסיפור תובלט תכונה נוספת ומשמעותית ביותר של אסתר: נכונותה למסירות נפש עבור עמה.

- **המן** – ראינו בהמן אדם המלא וספוג בתחושת חשיבות עצמית, אשר כל פגיעה קלה בכבודו גורמת לו להתמלא בכעס חסר מעצורים המבקש לפגוע בכל העומד בדרכו; עוצמתו של הכעס רבה עד כדי כך שאיננו נעצר באדם היחיד שפגע קלות בכבודו, אלא הוא מבקש להשמיד את כל עמו. אדם זה מבין כי המניע הגורם למרדכי לא להשתחוות לו הוא הנקודה הפנימית של היותו יהודי. לכן הוא מבקש לפגוע בכל העם היהודי, וכך להשמיד את הכוח הנפשי המסוגל לא להשתחוות לו על אף הצו המלכותי. הוא מהווה אב-טיפוס לשנאת יהודים לא-הגיונית, משתוללת וחסרת מעצורים.

3. "טיפול" בסיטואציות קשות להבנה המתוארות בסיפור המגילה:

בסיפור המגילה מופיעות סיטואציות שבהן הפסוקים אינם מסבירים את מניעי הדמויות, או שאינם מציעים שיפוט חיובי או שלילי למתרחש. במקרים אלו על הקורא לשער ולהסיק בעצמו מהם המניעים או כיצד יש לשפוט את הסיטואציה. למשל:

א. המניע לסירובה של ושתי לבוא – הצעה אפשרית לפירוש: דרישתו של המלך משפילה, חסרת צניעות וחסרת כבוד כלפיה וכלפי עצמו.

ב. שיפוט: האם עצתו של ממוכן טובה או רעה? הצעה אפשרית לפירוש: הצעתו של ממוכן הופכת את המלך למגוחך ואת התנהלותו לקריקטורה.

ג. מדוע מצווה מרדכי על אסתר שלא לגלות את עמה? הצעות אפשריות לפירוש: אולי מרדכי עצמו לא ידע בוודאות, אלא פעל מתוך תחושה פנימית; אולי מרדכי חש מפני שנאת יהודים בבית המלך ומכך שלא יניחו לאסתר לשמור מצוות.

ד. מדוע המן, הכועס על איש אחד, מחליט להשמיד עם שלם? הצעות אפשריות לפירוש: אולי זה ביטוי לתחושת חשיבות עצמית מוגזמת הגורמת לחוסר פרופורציה בעוצמת הכעס על גאוותו הפגועה; אולי הוא מבין מהי הסיבה העמוקה לכך שמרדכי איננו משתחוה; אולי שילוב בין שתי הסיבות.

ה. הבנה מילולית של נאומו של המן כאשר הוא פונה לאחשוורוש בהצעה להשמיד את כל היהודים – הצעה אפשרית לפירוש: שילוב בין טיעונים הגיוניים לבין חוסר היגיון מוחלט.

4. תרגום לשפת הגן של תנאי חיים הרחוקים מעולמם של הילדים:

לעתים מתוארות במגילה מציאויות הטעונות במטען של אסוציאציות מיניות ומגדריות הברור למבוגר אך איננו מוכר לילד. דוגמה לכך היא ההצעה לגנות לשאול את הילדים: איך לדעתכם תרגיש ושתי כשתשמע מה המלך ביקש? האם זה שהמלך ביקש שכולם יסתכלו עליה מכבד אותה? האם יהיה לה נעים שכולם יסתכלו עליה?

אין ציפייה שהגננת תיגע בכל ההיבטים שפורטו לעיל, אלא בחלקם בלבד, על פי בחירת הגננת. בגן דו-גילאי מומלץ כי בכל שנה תבחר הגננת היבט אחר שאותו תדגיש בגן.

הצעות והדגשים לעיבוד המשך סיפור המגילה

על בסיס הרעיונות והמאפיינים שהוצגו עד כה, הגננת יכולה להמשיך לעבד את סיפור המגילה על פי שיקול דעתה.

מומלץ שהגננת תדגיש מספר רעיונות מרכזיים בסיפור:

1. נקודות ההיפוך שבפרקים ו-ח במגילה:
 - א. נקודת ההיפוך בפרק ו – הלילה שבו נדדה שנת המלך, ובסופו של דבר המן נאלץ להרכיב את מרדכי ברחוב העיר.
 - ב. נקודת ההיפוך בפרק ז – משתה אסתר השני, שבעקבותיו המן נתלה על העץ שהכין למרדכי, ואילו מרדכי קיבל את טבעת המלך שהוסרה מהמן.
 - ג. נקודת ההיפוך בפרק ח – נתינת רשות מאת המלך לפרסום גזרות חדשות המאפשרות ליהודים להתגונן ולעמוד על נפשם ביום שבו ניתנה לשונאיהם רשות להורגם.
 - ד. נקודת ההיפוך בפרק ט – ניצחון היהודים על שונאיהם.
- בהקדמה מפורטת התייחסות כיצד ללמד את נקודות ההיפוך, תוך הדגשה של השגחת ה' הבאה לידי ביטוי בנקודות ההיפוך וההומור הגלום בנקודות אלו.
- הגננת תוכל להשתמש בהוראת תפילת "על הנסים" ככלי לחזרה, סיכום, מיקוד והבהרה של רעיון ההיפוך והצחוק שהוא מביא עמו במגילה:

"הפרת את עצתו

וקלקלת את מחשבתו

והשבות לו גמולו בראשו".

הגננת תבאר את המילים במטרה שהילד יתרגל להאזין למילות התפילה ולנסות להבינן. היא תוכל להשתמש בשינון ובחזרה על מילות התפילה ככלי להטמעה. תוכן התפילה ישמש לחזרה על הרעיון של היפוך והצחוק הגדול והמשוחרר הנלווה אליו.

2. הגננת תעמיק דרך הסיפור את היכרותם של הילדים עם דמויותיהם של מרדכי ואסתר:

א. ההבדל בין נקודת המבט ההתחלתית של מרדכי ואסתר על האירועים:
מרדכי לובש שק כדי לבטא דבר-מה. אסתר, שאיננה יודעת דבר על המתרחש בלבו של מרדכי, מנסה לפתור את הבעיה באמצעות טיפול בסימפטום: היא שולחת לו בגדים. מרדכי מסרב לקבל את הבגדים, ורק אז שולחת אסתר איש נאמן שיברר עם מרדכי מה קרה.

נוצר כאן פער בתקשורת בין מרדכי לאסתר: מרדכי בהתנהגותו מבקש להעביר לאסתר מסר מסוים. מסר זה מוחמץ מנקודת מבטו של מרדכי, כאשר הפתרון שמוצע לו הוא בגדים. פער זה מבטא בו-זמנית את הקרבה והריחוק של אנשים

שהופרדו, לאחר שבעבר היו קרובים מאוד. על פי תגובתה של אסתר, נראה שהיא איננה יודעת על המתרחש מחוץ לארמון ועל הגזרה, על אף שכל העיר שושן מדברת על הנושא – "וְהָעִיר שׁוֹשָׁן נְבוֹכָה".

- ב. אסתר מאופיינת במסירות הנפש ובנכונות לסכן את עצמה ואת חייה למען עמה.
- ג. מרדכי מאופיין בוודאות פנימית ובנחרצות: הוא החלטי מאוד בדבריו לאסתר ובציפייה שלו ממנה. הוא גם החלטי מאוד באמונה שלו שאם אסתר לא תסכים, ה' ימצא דרך אחרת להציל את עמו: "רְחוּם וְהַצֵּלָה יַעֲמֹד לְיְהוּדִים מִמָּקוֹם אֲחֵר...". בשפת המבוגרים ניתן לנסח זאת כך: כתוב במגילה שהמן הפיל את הפור בחודש ניסן, כך שהגזרה נגזרה מן הסתם בסביבות ניסן. בגזרה נקבע תאריך ההשמדה של היהודים לחודש אדר. כלומר, לפני מרדכי עומדת כמעט שנה שלמה שבמהלכה יוכל לנסות לבטל את הגזרה. במהלך שנה זו ייתכן שאסתר תיקרא אל המלך ולא תיאלץ לסכן את חייה כדי לפנות אליו. למרות זאת דורש מרדכי מאסתר היענות מידית לבקשתו. התנהגות זו מבטאת נחרצות ותחושת ודאות פנימית שזה מה שיש לעשות עכשיו.
- לא מתאים לשוחח עם הילדים בגן על ענייני תאריכים, ואין צורך להעסיק אותם בשאלה שאיננה עולה בדעתם. מבחינת הילדים, סכנת הגזרה היא מידית. על בסיס יחסי האמון שבין מרדכי ואסתר שתוארו קודם, תוכל הגנת לסרטט ברגישות את הדיאלוג ביניהם בפרק ד.
- ד. בקשתה של אסתר ממרדכי: "לֵךְ פְּנוֹס אֶת־פְּלִהֵיהוּדִים...", מבטאת את אמונה של אסתר בכוחו של העם ובכוחה של זעקה משותפת.

מקורות מומלצים להרחבה ולעיון

גבריאל חיים כהן, מבוא למגילת אסתר, **סדרת "דעת מקרא"**, ירושלים תש"ן
עמוס חכם, פירוש למגילת אסתר, **סדרת "דעת מקרא"**, ירושלים תש"ן
פירוש המלבי"ם על מגילת אסתר, בני-ברק תש"ן
הרב יגאל אריאל, **מור והדס**, חיספין תש"ס
הרב יהושע בכרך, **כתבוני לדורות**, מרכז שפירא תשל"ו